СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **36** (621), 8—14 вересня 2011

Колаж Юрія Петіка

7 вересня минулого року громадськість збурив антиукраїнський проект Закону "Про мови в Україні", представлений О. Єфремовим (Партія регіонів), П. Симоненком (КПУ) та С. Гриневецьким (Народна партія). Цей документ став предметом ретельного аналізу не лише численних науково-дослідних інститутів Національної академії наук, вищих навчальних закладів держави, відомих політиків, науковців, письменників, громадських діячів, експертів та аналітиків, а й таких авторитетних міжнародних інститутів, як Управління Верховного комісара у справах національних меншин ОБСЄ та Венеціанської комісії Ради Європи, що підтвердили негативні оцінки, які цей законопроект одержав в Україні.

Регіонали, зрозумівши, що їхнє прагнення "легалізувати російську мову" законопроектом коаліціянтів, який, очевидно, буде відкликаний, невдале, знову "подсуетились": двоє "больших учёных, в языкознании познавших толк" — С. Ківалов та В. Колесніченко подали свій законопроект "Про засади державної мовної політики", який уже й Голова Верховної Ради В. Литвин назвав "провокативним". Ігноруючи висновки Верховного комісара ОБСЄ і Венеціанської комісії, які застерігають законодавців про концептуальні вади попереднього законопроекту, а саме неправомірне і невиправдане посилення домінування російської мови на шкоду українській як державній мові і мовам національних меншин, С. Ківалов та В. Колесніченко пропонують законопроект, що породжуватиме напруженість між групами носіїв різних мов та підриватиме суспільну стабільність в Україні. Народні депутати пересмикують положення Європейської хартії регіональних або міноритарних мов та параграфи Висновку Венеціанської комісії, неправомірно спотворюючи мовний та етнічний склад населення, надаючи очевидну перевагу російській мові. Посилаючись на перепис населення 2001 року, автори дорахувалися до того, що російська мова може отримати статус регіональної в 13 областях України. А ще — кримсько-татарська у Криму, угорська — на Закарпатті, румунська — на Буковині. Регіональними оголошують 18 мов (мови національних меншин). Невідомо, чи знайомилися з цим проектом найзапекліші противники української мови в Адміністрації В. Януковича, але цілком очевидно, що його однопартійці знову витягли краплену мовну карту і сподіваються, що вона козирна: попереду вибори до Верховної Ради і чому б не додати дріжджів до мовної колотнечі на півдні та на заході. Але, як свідчать батьківські протести проти оптимізації-ліквідації українськомовних шкіл, ця карта якщо й не відіграна, то добре впізнавана й затерта. Так само даремно С. Ківалов та В. Колесніченко сподіваються увести в оману високі міжнародні інституції та український народ, ревізуючи статті Основного Закону. У Висновках Венеціанської комісії йдеться про потребу новітньої інформації щодо мовних і етнічних характеристик населення України. Як вважає доктор юридичних наук Володимир Василенко, "мовні питання мають бути предметом пильної уваги всієї громадськості України, яка мусить усвідомити необхідність розробки концептуально іншого, нового мовного законопроекту, який би базувався на основоположних засадах Конституції України та загальновизнаних міжнародних стандартах. З огляду на величезне значення для належного вирішення мовних питань результатів майбутнього перепису населення України його проведенню має передувати прозоре і вільне громадське обговорення питань перепису та їхнє фахове формулювання відповідно до вимог Конституції України та міжнародних критеріїв. Нове мовне законодавство має створюватися за участі фахівців із широким залученням представників громадських організацій і стати потужним знаряддям забезпечення мовних прав усіх громадян України, стабільності суспільства, єдності української держави та зміцнення її незалежності".

Сьогодні ми подаємо відгук на законопроект-провокацію просвітян Луганщини, яким, згідно з його положеннями, належить бути навіки російськомовними.

КАТЕГОРИЧНО "НІ!"

Уважне ознайомлення із законопроектом Ківалова-Колесніченка не залишає жодного сумніву в тому, що справжньою метою його розробників є подальша ескалація в Україні громадянського розбрату, розпалювання міжетнічної ворожнечі, поглиблення політичного розколу української нації, що може призвести до непередбачуваних наслідків. Зміст законопроекту насправді спрямований не на збереження мов етнічних меншин (кримськотатарської, гагаузької, караїмської та ін., які справді потребують захисту), що передбачено "Європейською хартією регіональних і міноритарних мов", а на посилення нових загрозливих тенденцій до зросійщення України.

Зокрема викликає суттєві зауваження пункт 1 статті 11 згаданого законопроекту, в якому зазначено, що в листуванні регіональних органів влади з органами влади вищого рівня дозволяється застосовувати регіональні мови. Відповідно, державні службовці вищого рівня, крім державної мови, повинні досконало володіти всіма регіональними мовами. Насправді ж ідеться лише про одну регіональну мову — російську, лише нею вільно володіє більшість українських службовців.

Не менш дивним є визначення регіональної мови, "яка традиційно використовується в межах певної території громадянами цієї держави..." Мабуть, треба було б з'ясувати, що означає "традиційно використовується", оскільки таке традиційне використання, наприклад, російської мови — це ніщо інше, як результат довготривалої політики зросійщення сходу та півдня України. Тобто, русифікаторська політика царської Росії та Радянського Союзу не просто досі триває, а й заново легітимізується.

Дивним у проекті є також визначення регіону, яке, ймовірно, придумали самі автори, оскільки регіон повинен враховувати не тільки адміністративно-територіальну, а й економічну, географічну, історико-етнографічну єдність. У цьому аспекті не все однозначно, зокрема щодо Луганської області, південь якої складають промислові міста й

Закінчення на стор. 2

“Особливий спротив має викликати будь-яке приниження української мови”.

НА ПРОТИВАГУ ДЕРЖАВНІЙ...

Закінчення. Початок на стор. 1

селища Донбасу, а північ — сільськогосподарські райони Слобожанщини. Отже, перш ніж ухвалювати подібний закон, слід насамперед ухвалити новий закон про адміністративно-територіальний устрій України.

Украй хитким є і наукове забезпечення характеризованого законопроекту, зокрема в частині науково-термінологічного апарату. Укладачі проекту роблять спробу надати визначення багатьох лінгвістичних термінів, але здійснюють це по-дилетантському, не покладаючись на праці відомих мовознавців і не використовуючи їх. Зокрема застосоване авторами поняття “мовна група” вживане в мовознавстві при характеристиці класифікацій мов. Генеалогічна класифікація передбачає виокремлення мовних сімей — сукупності мов, основою яких є одна прамова. Мовну сім’ю поділяють на групи за ступенем спорідненості, у яких можуть розрізняти ще й підгрупи (див.: Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2006. — С. 87). Мовами індоєвропейської мовної сім’ї розмовляє понад 2 млрд осіб, у цій сім’ї виокремлюють слов’янську мовну групу, до якої належить і східнослов’янська підгрупа мов, представлена українською (45 млн мовців), російською (250 млн) і білоруською (понад 8 млн) мовами (там само. — С. 90).

У переліку термінів є й такий — “регіональна мовна група”, яку укладачі законопроекту розуміють як “групу осіб, що проживає у певному регіоні (населеному пункті), яка має спільну рідну мову. Вважаємо, що при визначенні таких важливих термінів треба передусім розуміти, що ми витлумачуємо мовні поняття, а не характеризуємо населення.

Дивно, що укладачі законопроекту не послуговуються поняттям “мовна спільнота”, яке вживають майже всі вчені, що досліджують соціолінгвістичні питання. Зокрема Р. І. Будагов подає таке визначення цього поняття: “Мовна спільнота — це сукупність людей, об’єднаних загальними соціальними, економічними, політичними і культурними зв’язками, які здійснюють в повсякденному житті безпосередні й опосередковані контакти один з одним і з різного роду соціальними інституціями за допомогою однієї мови або різних мов, поширених у цій спільноті”.

Отже, замість того, щоб надати наукове тлумачення багатьох лінгвістичних понять (національна мова, літературна мова, мова міжнаціонального спілкування тощо), у законопроекті зосереджено увагу на визначеннях понять “регіон”, “територія, на якій поширена регіональна мова” тощо.

Не враховано також, що більшість термінів, до визначення яких вдаються укладачі законопроекту, вже мають свої тлумачення. Зокрема мова меншин — це мова інших за етнічним походженням, національністю, релігією груп населення порівняно з основним, титульним етносом держави (див.: Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики. — Львів, 2009. — С. 33). Натомість, у поданому в запропонованому проекті Закону визначенні акцентовано увагу на тому, що цю мову традиційно використовують у межах певної території громадяни цієї держави. Але при цьому не вказано, що така “традиція” є наслідком хибної мовної політики в державі, з диглосією, при якій одній мові створено умови для розвитку, а інша мова постійно й послідовно усувається з ужитку. Тож чи треба дотримуватися такої “традиції”?

При визначенні поняття “рідна мова” автори законопроекту ігнорують те, що сьогодні цей термін вживають у широкому й вузькому значенні. При цьому найбільш виправданими є такі значення аналізованого терміна: 1) рідна мова — мова предків, роду, сім’ї, що пов’язує людину з її етносом, ілюструє властиві кожному народові неповторні асоціації образного мислення, які закріплюються мовною системою і становлять національну специфіку, як це підтверджують літературні тексти, створені рідною мовою; 2) перша мова, яку людина засвоїла в дитинстві; 3) засіб духовного єднання народу і символ його соціальної єдності (див.: Мацюк Г. — С. 30).

Крім вищезазначених філологічних хиб аналізованого законопроекту, що вказують на некомпетентність його авторів, слід також зауважити на важливому політичному аспекті, що становить тло, на якому розвиваються суспільно значущі події в сучасній Україні. Останнім часом Румунія й Угорщина значно активізували діяльність із надання громадянства цих держав етнічним румунам і угорцям Буковини та Закарпаття. Це вже пряма загроза територіальній цілісності України. Яскравий приклад наслідків такої політики — Південна Осетія в Грузії, яка, внаслідок планомірної політики Росії, позиціонує себе як окрема держава. Так само загрозливою є ситуація в Автономній Республіці Крим, вплив Росії в якій ще більше зміцнився після підписання й ратифікації сумнозвісних Харківських угод. Своє ноу-хау внесли й зашорені педагоги Луганщини, які нині нав’язують учням “геніальну” думку: “Якою мовою ти думаєш, до такого етносу й належиш, а відповідно це й буде твоя рідна мова”. Не варто пояснювати, до чого це призведе.

Отже, на переконання просвітян, представників українськомовної громадськості Луганщини, проект Закону України “Про засади державної мовної політики”, запропонований С. В. Ківаловим та В. В. Колесніченком, не покращить мовної ситуації в нашій державі, а ще більше поглибить експансію Росії не лише в економічній, а й у гуманітарній сфері. Немає сумнівів, що провали в економічній, фінансовій, соціальній сферах діяльності держави, керованої регіоналами, і намагання відвернути увагу громадськості від них — справжня причина появи цього законопроекту.

Прес-центр Луганського облоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

БУРХЛИВА ПОЛІТИЧНА ОСІНЬ

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

У вівторок відкрилася дев’ята сесія Верховної Ради України VI скликання. Вона розпочалася урочистим засіданням, присвяченим 20-річчю Незалежності України.

Хвилюючим був момент, коли курсанти військового ліцею ім. Богуна внесли в зал парламенту прапор України. Це той прапор, який внесли сюди патріоти в день проголошення Незалежності — 24 серпня 1991 року.

Із промовою на засіданні виступив Президент України Віктор Янукович, закликавши депутатів парламенту підтримати зусилля Глави держави, а також Уряду в реформуванні країни.

Учасників зібрання вітав один із перших спікерів парламенту Іван Плющ, який відзначив становлення незалежної Української держави як подію величезної ваги.

Кожна сесія парламенту напружена, а нинішня обіцяє бути особливо гарячою. Із сотень питань, законопроектів варто назвати бодай дві теми — новий виборчий закон і продаж землі. Обидві вони надто гострі, викликають серйозні дискусії в суспільстві, тому й вимагають від парламенту дуже зваженого підходу.

Цим прогнозований перелік глобальних питань на сесії не обмежується. До них насамперед треба зарахувати ухвалення нового Трудового кодексу. Уже ухвалений у першому читанні, цей основоположний для трудових відносин у державі документ суттєво суперечить практиці демократичних країн, викликав різкий осуд профспілок, фахівців із трудового права. Не набагато кращий і пропонований проект Житлового кодексу.

Що ще цікавого готує нинішня парламентська осінь? Напевно, знову вноситимуть численні поправки у скандально ухвалений Податковий кодекс. Становлення середнього класу як основи демократичного суспільства стримуватиметься новими законодавчими “парканами”. Натомість цікавим явищем є численні законопроекти щодо державних закупівель. Товкотнеча довкола бюджетних, тобто народних коштів стає дедалі привабливішою.

І все це відбуватиметься на тлі резонансних, щоправда, уже дещо й набридливих політично-кримінальних процесів. А головне — на тлі наміченого в останні тижні переформатування опозиції. Їй за рік до виборів уже просто нікуди дітися, окрім як об’єднуватися в реальну політичну силу, здатну сформувати новий потужний парламент. Такий, що зможе на рівних говорити з президентською владою задля справжнього, а не декоративного реформування України в сильну європейську демократичну державу.

На цьому фото — відкриття сесії. Як бачимо, сесійний зал наполовину порожній: обидві опозиційні фракції — БЮТ і НУ-НС бойкотували відкриття сесії через політичні переслідування їхніх лідерів. Словом, новий політичний сезон обіцяє бути гарячим.

ІВАН ПЛЮЩ: «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЖИВА»

На урочистому засіданні з нагоди відзначення 20-ї річниці проголошення Незалежності України виступив Голова Верховної Ради України I та III скликань, народний депутат України Іван Плющ. У своєму виступі він зазначив: “20 років для держави і суспільства — це найбільша перемога в історії і, звичайно, до неї має прямий стосунок Верховна Рада I скликання. Усі 20 років незалежності триває декларування наших прекрасних можливостей і організації громадянського суспільства. Але, на превеликий жаль, і це визнав Президент України В. Янукович у посланні до Українського народу, головна проблема України — бідність і злидні, особливо старшого покоління”.

“Реформи бажаного результату не дали. Ми зобов’язані визнати очевидну істину — суспільно-економічні перетворення, ліберальне майбутнє нашого суспільства й держави не мало конструктивної основи ні на старті системних реформ, немає його й сьогодні”, — сказав Голова Верховної Ради України I скликання і наголосив на тому, що розвитку України перешкоджають проблеми несформованості всього українського суспільства в політичну націю. За словами промовця, неподолання світоглядного вакууму є деструктивним чинником консолідації українського суспільства.

В українському суспільстві домінують політичні партії без ідеології, які формують владні інституції, що керують державою. Якщо чинна влада не реагуватиме адекватно на це, то втрачатиме довіру народу.

В Україні серед політиків “багато тих, кого Тарас Шевченко слушно назвав дядьками отечества чужого. Для них наша історія чужа, і, спекулюючи на історичній проблематиці, вони хочуть нажити політичні дивіденди”, — підсумував депутат.

І. Плющ акцентував увагу на ролі української мови у становленні Української держави, підкреслив, що “особливий спротив має викликати будь-яке приниження української мови”.

Завершуючи свій виступ, депутат зацитував слова П. Куліша, адресовані Т. Шевченку: “Нам, що взялися протирати очі своїм землякам, треба один одному пособляти, один одному радити, а то не буде добра з нашого писання”.

За інформацією ДТРК України

ЧАС РЯТУВАТИ ЗЕМЛЮ І НАЦІЮ

Петро АНТОНЕНКО
Фото **Євгена БУКЕТА**

Майже 20 громадських організацій, причетних до аграрної сфери, проголосили на своєму зібранні в Києві про створення Всеукраїнського Комітету захисту рідної землі. Причиною названо намір влади запровадити в Україні ринок землі, тобто почати вже з 1 січня продаж земель сільськогосподарського призначення, — найбільшого нашого природного багатства. Це питання давно вийшло за рамки суто економічного, адже йдеться, переконані засновники Комітету, про подальшу долю українського села, про загрозу нації і державі.

Серед найпотужніших організацій, що створили Комітет, — Асоціація фермерів і приватних землевласників України і Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. До обох безпосередньо причетний відомий громадський діяч Іван Томич. Тривалий час він був головою Асоціації, очолював селянський, фермерський рух країни, нині голова Союзу. Саме Томича на зібранні обрали на найближчі місяці (потім передбачено ротацію) головою Ради Комітету, керівного робочого органу організації. Іван Томич як депутат Верховної Ради четвертого скликання очолював парламентський аграрний комітет і підготував низку законопроектів, спрямованих на цивілізоване, а не похапливе впровадження ринку землі.

Докладніше про загрози саме дикого ринку наша газета (ч. 26 за 2011 р.) розповіла в інтерв’ю І. Томича “Продати землю і Україну?” Якщо коротко, то серйозну тривогу викликають непідготовленість нашого законодавства до ринку землі (треба ухвалити ще не менше десятка законів) і сумний приклад дикої приватизації, рейдерське розтягування земельних угідь ще до ринку.

Подаємо ухвалений на зібранні Маніфест про утворення Комітету захисту рідної землі, лаконічний, але доволі промовистий текст.

“Ми, представники громадських організацій та громадяни України, усвідомлюючи історичну значимість і відповідальність, що стоять перед українською нацією та майбутніми поколіннями в умовах запланованого органами влади з 01.01.2012 року запровадження ринку землі сільськогосподарського призначення, об’єднуємося в ім’я України і проголошуємо створення Всеукраїнського Комітету захисту рідної землі та закликаємо до єдності в суспільстві всіх навколо недопущення розпродажу української землі за сумновідомим сценарієм минулої прихватизації промисловості, обезземелення селянства, знищення села та нації.

Ми впевнені, що справжнє реформування на селі має полягати у формуванні селянина-господаря, розвитку місцевих громад, відродженні потенціалу України як аграрної держави.

Зобов’язуємося спільними зусиллями просувати і захищати ці цінності, відстоювати свої конституційні права і свободи, утверджувати прозорість і справедливість у суспільстві під гаслом “Буде село — буде Україна!”

По коментар ми звернулися до **Івана ТОМИЧА.**

— Іване Федоровичу, однією із загроз похапливого запровадження ринку землі в Маніфесті є сумний приклад приватизації вже в часи незалежної держави.

— Ми маємо болючий, дуже негативний наслідок великої приватизації у промисловості. Як підсумок, власність, набута багатьма поколіннями, сконцентрована за безцінь у руках олігархів, українських і неукраїнських. Ці питання можна ще якось урегульовувати різними заходами, правовими нормами. А питання продажу землі — його вже неможливо буде врегулювати жодним чином. Це один раз на тисячоліття можна продати українську землю, і повернути її можна буде тільки через революцію. Тому не просто побоювання, а цілком зрозуміле нав’язування сценарію великої приватизації промисловості, який перенесуть під копірку на землю. Але порівнювати це не варто. Підприємство можна побудувати, купити, в крайньому випадку повернути в державну власність. Щодо землі, то її у цій дикій приватизації

продадуть не тільки українцям, і тут загроза для української нації і держави. Проект закону про ринок землі чітко підкреслює дикий, цинічний її розпродаж.

— Натомість Ви пропонуєте формування селянина-господаря?

— Альтернатива давня в нашій історії, нашому розвитку. Це коли формувався справжній селянин-господар на теренах України, який возвеличив її хліборобську славу. Україна славилася не тільки зерном, а й тваринницькою продукцією. Такі можливості однозначно є й сьогодні. Але саме заради відродження нині оцього селянина, куркуля-господаря, необхідно будувати державну політику. Зокрема й земельну: дати можливість бути власником, господарем землі саме селянинові, який живе і працює на ній, а не тим, хто далеко за межами України і має чіткі плани заволодіти її чорноземами.

— У Маніфесті Ви виступаєте за підтримку місцевих громад на селі. На жаль, вони сьогодні не мають великого впливу на земельні питання.

— А закон про ринок землі взагалі ставить оті 28 тисяч сільських громад на межу зникнення з мапи України. Не передбачено не лише якоїсь ролі громад щодо землі, а й будь-якого шансу на розвиток сільської місцевості. Ми ж пропонуємо на основі підтримки селянина-господаря створити робочі місця в селах, структуру переробки сільгосппродукції, а також наповнення місцевих бюджетів для соціально-економічного розвитку сіл.

— Ще до впровадження ринку у нас багато земель розтягли під виглядом різних оренд. У земельних відносинах нічого неможливо зрозуміти. Ваш Комітет порушував цю болючу проблему?

— Ми чітко ставимо питання — зараз не говорити про ринок землі, а зробити крок для прозорості ситуації у сфері земельних відносин. Такий крок — інвентаризація земель та надр України. Це перше для врегулювання низки земельних проблем. Треба нарешті розібратися, кому, де, що належить, за яких умов придбано? Там не те що зрозуміти нічого не можна, там суцільний кримінал. Доки не розберемося, ні про який ринок не може бути й мови! А щоб розібратися, потрібна сильна воля і активність громадськості.

* * *

Ось така ситуація: абсолютна непідготовленість до ринку землі й водночас похапливе його проштовхування. Попри чіткі прогнози, що основні масиви землі скуплять не селяни, а аграрні латифундії, зокрема через треті руки, й закордонні. Уже на цю щойно розпочату дев’яту сесію парламенту заплановано внести отой урядовий законопроект про ринок землі. І зараз влада веде потужну пропагандистську кампанію, розповідаючи, яке це благо — продаж української землі.

Для імітації обговорення земельної реформи місцева влада проводить так звані громадські слухання. І часто вони обертаються повним фіаско для організаторів. Для прикладу, на зібранні було зачитано ухвалу одного з таких слухань. Це Тальнівський район на Черкащині, центр землеробської України. У слуханнях узяли участь керівники сільгосппідприємств, фермери, землевласники, голови сільських рад району, тобто ті, хто живе і працює на землі. Так-от, учасники слухань ***одноголосно*** ухвалили резолюцію, яку направили Президентові та іншому вищому керівництву держави. Селяни вимагають проведення Всеукраїнського референдуму щодо питань ринку землі, а до його проведення (цитуємо) ***“призупинити розгляд у Верховній Раді питань, що пов’язані з ринком земель сільськогосподарського призначення”.*** І далі вимога продовження мораторію на продаж землі.

Якщо владу зацікавила думка людей про продаж землі, то ось вона, теж у резолюції слухань: *“Звертаємо Вашу увагу на той факт, що понад 90 відсотків мешканців Тальнівського району категорично заперечують потребу і необхідність запровадження в найближчі п’ять років ринку земель сільськогосподарського призначення. Таке ж ставлення до даної проблеми в інших районах та областях України. Ігнорування побажання селян і продаж земель сільськогосподарського призначення приведе до незворотного процесу в Україні, до зубожіння мешканців сіл, збільшення безробіття, відбудеться глобальний обвал через неконкурентоспроможність нашого населення брати участь у ринку землі”.*

Це результат слухань, проведених владою. Чи прислухається вона до них? Чи повториться недавнє — з таким же похапливим проштовхуванням пенсійної реформи? 1 вересня вона вже мала вступити в дію, але те, що зараз “зависла”, свідчить: там далеко не все гаразд. Не було б такого із землею.

Що планує робити Комітет, структури якого зараз утворюються і в областях, аж до сіл? На засіданні говорили про розгортання масового громадського руху. Можливо, це змусить владу прислухатися до народу. Наводили приклад проведення тими ж організаціями влітку Всеукраїнського селянського віча з ключової проблеми — землі. Так-от, під час його підготовки на організаторів вийшли такі поважні структури, як Генпрокуратура, СБУ, МВС, стривожено з’ясовуючи, чи не затівається якась антидержавна акція? Що ж, усе в дусі нашої новітньої “демократії”.

Звичайно, фундатори Комітету не відкидають і співпраці з політичними силами, демократичною опозицією. Саме депутати від опозиції нині намагаються протистояти дикому ринку, подавши в парламенті законопроекти про продовження мораторію на продаж землі. Єдине — не хотілося б, аби деякі політики і партії використовували надзвичайно болючу і гарячу тему для виборчого піару. Тому Комітет усе ж акцентує на домінанті саме широкого громадського руху.

“Та покажіть хоч знак про безіменних, яких свідомо обернули в прах”.

СТЕЛА ЗРІЛОГО ЖИТА

У Веркіївці, рідному селі Юрія Мушкетика, радянська влада закрила “Просвіту”, а всіх її членів, учителів, розстріляла.

Олександр АСТАФ’ЄВ

Якби рай не був розташований десь у межиріччі Тібру і Євфрату, то він міг би цілковито розкинутися тут, недалеко від Ніжина, у Веркіївці, на батьківщині письменника Юрія Мушкетика. Над головою шелестять дерева, з-під довгого, навислого гілля беріз видніється селищна панорама: куполи Троїцької і Миколаївської церков, споруди садиби колишнього радгоспу, готелю, середньої школи, лікарні, навчально-виробничого комбінату, музею радянського військового діяча Миколи Кропив’янського.

Оце і є знамените селище, яке колись, ще у XVI ст., належало шляхтичу Веркію Остиківському і від нього успадкувало свою назву, хоча в радянські часи її перекрутили на Вертіївку і так воно тепер називається в усіх енциклопедіях і довідниках. За цими зеленими декораціями природи, у п’янкому, розлитому запаху літа, можуть критися людські трагедії, спливати в пам’яті історичні події, оживати несподівані враження, від яких уява шугає між гіллям беріз, а серце раптом тремтить і б’ється.

Про одну з таких подій я дізнався колись випадково, працюючи в архіві СБУ і збираючи матеріали до тому “Чернігівська область. Репресовані історією”. В одній із кримінально-архівних справ повідомлялося, що у Веркіївці колись існувала “Просвіта”, яка у 20—30 роках XX століття складалася здебільшого із учителів, згодом її розгромили, а трохи пізніше, у 40-х, її членів розстріляли. Паморочиться в голові чи то від цих важких спогадів, чи то від надміру краси.

Я вже колись повертався цією дорогою із селища до Ніжина в березні 1999 року, коли до Веркіївки приїхав відзначати свій сімдесятирічний ювілей Юрій Мушкетик, і я потрапив до кола письменників, що були присутні на його зустрічах із земляками. Пам’ятаю виступи у школі, в Будинку культури і збентежені обличчя земляків, які раділи з приїзду високого гостя.

— Чи чули Ви про цю народну трагедію та її учасників? — запитав я тоді Юрія Михайловича, посилаючись на відповідні архівні документи.

— Так, люди в селі їх пам’ятають, проте говорять про це дуже обережно, з великим побоюванням. Навіть важко відрізнити, де правда, а де міф.

— У селі якось вшановують їхню пам’ять?

— Та ні, не вшановують ніяк. Це ж були, так би мовити, вороги народу, а про них говорити не велено. З усіх пам’яток про бурхливі революційні події того часу зберігся лише музей Миколи Кропив’янського.

Нічого нового не додала до почутого ні розмова з директором школи, ні відповідь голови селищної ради. “Це ж треба, — подумав я про себе, — одним ставлять меморіальні музеї, а про інших навіть не згадують”. На пам’ять сплили поетичні рядки:

Та покажіть хоч знак про безіменних,
яких свідомо обернули в прах,
згноїли в тюрмах або таборах,
звели в тортурах у багатоденних.

Мене переслідувало якесь пригноблене почуття, і я вирішив будь-якою ціною ще раз повернутися до цієї архівно-кримінальної справи.

“Може, це налякав мене власний голос?” — подумав я, гортаючи пожовклі сторінки архівно-кримінальної справи №1865, заведеної на веркіївських учителів у квітні 1938 року. Крізь відчинене вікно на гіллі яблуні затріпотіла птаха. Може, це я розбудив когось із свідків цієї справи? Зрештою, і свідчення у таких справах не добровільні, а силоміць здобуті, вибиті з людини під час тортур, тому вони й віддають холодом, від них важчає голова, кров гучно шугає у горло і вуха. Ось дізнання на допиті 11 квітня 1938 року Дудченка Петра Кузьмовича:

“Приїхавши в село Веркіївку, я застав уже організацію “Просвіти”, нею керувала голова Віра Олексіївна Грищенко. Я вступив до “Просвіти”, в ній працювали веркіївські вчителі. Праця наша виявлялася в тому, що ми влаштовували репетиції, на яких вивчали пісні, ставили п’єси в театрі, як “Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник” та інші. На виручені гроші “Просвіта” закупила 30 букварів і купувала українську літературу. “Просвіта” проіснувала до 1918 року” (архів СБУ, справа П-4476, с.519).

А в чому ж тут злочин? У тому, що веркіївські вчителі займалися просвітництвом, проводили культурну роботу на селі? Тоді на таких підставах треба було б заарештувати більшість героїв української літератури, героїв романів і повістей “Хмари” і “Над чорним морем” Івана Нечуя-Левицького, “Сонячний промінь” і “На розпутті” Бориса Грінченка, “Лель і Полель”, “Великий шум” Івана Франка та ін. Читаю далі: “В 1917 році голова земської управи Гаврилей Юхим Никифорович організував партію есерів (керівництво есерівської партії: Гаврилей Юхим Никифорович — голова; Лагойко Андрій Данилович — секретар; Суярко Василь Савич — член комітету). До партії записалося 17 осіб, в основному члени “Просвіти” і активісти церкви” (П-4476, с.519).

Важко пояснити похмуре озлоблення, а може, навіть і страх у радянської влади, викликані постаттю українського есера Юхима Гаврилея. Детальніше про нього розповідає історик Віктор Ємельянов у статті “Трагедія українського есера: Юхим Гаврилей” (“Ніжинська старовина”, 2009, вип. 8, с. 150—155). Бунтівник походив із простих селян і навчався в Києві, де здобув фах учителя. На початку XX століття опинився у вирі національно-визвольного руху. У виборі життєвого шляху він не помилився, навмисне не обдурював себе, не напускав на себе туману. У нього свідомо визріло рішення підпільної боротьби проти царату. Його духовними учителями були композитор Микола Лисенко, історики Володимир Антонович і Михайло Грушевський, він підтримує з ними зв’язки. Стає членом Української Революційної Партії (РУП), бере участь у революційній пропаганді на селі.

Юхим Гаврилей був справжнім патріотом, його єством і вчинками рухало переконання, що український народ має бути вільним і повинен скинути з себе імперське ярмо. Він бере активну участь у революційних подіях 1905—1907 рр., перетворює свій будинок у Веркіївці на революційний штаб, тут засідає комітет РУП, працює друкарня. Його ув’язнюють у ніжинській тюрмі, згодом випускають на волю, під час єврейських погромів він ледь не гине він рук чорносотенців, грабують його будинок, після чого він готує селянське повстання на Ніжинщині. Так, виступаючи на волосних зборах у Веркіївці 25 травня 1906 року, він закликає селян боротися за рідну землю, за українську церкву, навчати дітей рідної мови, а військову повинність відбувати лише в Україні. Жандарми влаштовують на нього справжнє полювання, він потрапляє до їхніх рук, згодом тікає, емігрує. Повертається у Веркіївку через 10 років, навесні 1918-го. Йому вже 50, він стомлений від життя, цілковито не приймає більшовицької теорії і практики, якої дотримується його односелець, згодом видатний військовий діяч Микола Кропив’янський, залишаючи після себе трупи невинних людей, пограбовані і понищені храми, розгромлені осередки “Просвіти” і хати-читальні. Одна з колишніх черниць Введенського монастиря у Ніжині в жахливих барвах змалювала моторошну картину того, що робив Микола Кропив’янський та його бійці з монашками (див. нарис “Васса” у ніжинській газеті “Просвіта”, 1994, число 2—3). Юхим Гаврилей каже своєму землякові: “Сам у темряві блукаєш і інших ведеш”. Якийсь час Ю. Гаврилей очолював Ніжинський повстанський комітет, який підтримував програму Директорії і мав встановити українську владу на місцях, борючись і проти денікінців, і проти більшовиків. Після встановлення радянської влади став головою Ніжинської кооперативної спілки. Публічно викрив махінації з продовольчими пайками начальника Веркіївського продовольчого комітету. На Гаврилея настрочили донос до ніжинського чека, що він запеклий самостійник, вів пропаганду за Директорію і Петлюру, виступав проти радянської влади. Його заарештували і відправили етапом до Чернігова, а згодом до Харкова. На захист Юхима Никифоровича піднялася вся Веркіївка, односельці на загальному сході прийняли резолюцію: “Прохаємо владу визволити з-під варти Гаврилея, який усім своїм життям належить до захисників соціалістичної революції”. Та вирішальною в його житті стала телеграма авторитетного на той час лідера ніжинських червоних партизанів Миколи Кропив’янського: “За громадянином Гаврилеєм якихось революційних дій не визнано”. Вона перекреслила його участь у революційних подіях 1905—1907 рр., діяльність у РУП, і те, що він очолював комітет цієї партії, був членом Центрального комітету Партії українських соціалістів-революціонерів і замовчувала те, що його не раз ув’язнювали царські жандарми, що він усе життя боровся за справедливість. Радянський воєначальник і його земляк злукавив, не забажав ділити з ним революційну славу і висунув на культ поклоніння лише свою постать. Чекісти, вдавшись до хитрощів, заарештували сина Гаврилея — Миколу, розкрали домашнє майно, вигнали з хати трьох його дітей — Оксану, Василя і Сергія (дружина померла раніше), яких врятували односельці.

Юхим Гаврилей згодом повернувся додому, але 2 вересня 1930 року його знову заарештували — цього разу за участь у діяльності “Українського Національного Центру”, яким нібито керував Михайло Грушевський, — і засудили на 6 років таборів. Згодом йому інкримінували ще й створення у Веркіївці військової організації “Народна самооборона”, яку нібито він очолював. Старого українського революціонера розстріляли в Києві 30 грудня 1931 року, місце його поховання невідоме.

Тепер зрозуміло, чому на допиті Петра Кузьмовича Дудченка, 10 квітня 1938 року, чекістів цікавила постать Гаврилея. Та повернімося знову до свідчень підсудного: “Незабаром після цього (тобто після 1917 року. — *Авт.*) до Веркіївки приїхав єпископ Орлик” (П-4476, с. 520).

Степан Орлик, останній представник славного роду українського гетьмана Пилипа Орлика, народився 9 січня 1891 року у селищі Любар на Жимотирщині, закінчив Духовну академію в Парижі. 1916 р. висвячений на священика, працював на Волині, у Грузії (м. Тбілісі). 1917 року організував кілька українських парафій на Кавказі, а в травні 1921 року повернувся в Україну, віддавав усю силу й енергію відродженню Української церкви. 30 жовтня 1921 року, на І Всеукраїнському Православному Церковному Соборі його висвятили на єпископа Ніжинського, згодом він — єпископ Волинський і Житомирський. У Житомирі, в колишній Архієрейській церкві, він заснував українську парафію, на священика для неї висвятив Миколу Хомичевського, згодом відомого перекладача і письменника (псевдонім Борис Тен). На Волині Степан Орлик організував близько 50 парафій Української Автокефальної Православної Церкви. У 1925—1927 рр. він — архієпископ Волинський і Житомирський, брав участь у дискусіях із московським духівництвом і представниками радянської влади, 1926 року у Житомирському Жовтневому палаці полемізував із наркомом освіти РРФСР Анатолієм Луначарським. Більшовики, стурбовані постійним зростанням громад УПЦ, посилили утиски цієї церкви й розпочали пряме цькування її ієрархів. 18 липня 1927 р. архієпископа Степана Орлика заарештували, звинувативши його у контрреволюційній агітації, привласненні церковних цінностей. У січні 1929 року справу ще раз переглянули і засудили його на 10 років. Покарання відбував на Соловках, працював у концентраційній лікарні. Після ув’язнення він закінчив Московський медичний інститут і одержав диплом лікаря. Проживав в Астрахані, де завідував одним із районних медичних пунктів. Навесні 1938 року його знову заарештували і перевезли до Житомира. Після важких допитів, побоїв і нервових потрясінь Степан Орлик втратив зір. Його, сліпого, водили на допити, вибиваючи свідчення, що він нібито працював на користь іноземної розвідки, входив до керівного складу військово-офіцерської організації на Волині й під прикриттям релігійних громад намагався повалити радянську владу в Україні й встановити націоналістичну республіку. 10 травня 1938 року рішенням трійки, за підписом секретаря Зуба, його засудили до розстрілу. Вирок виконано 2 червня 1938 року. Так увірвалося бентежне життя архієпископа Степана Орлика, яке увібрало в себе і сповнену надій молодість, і служіння Українській церкві, і весь трагізм часу.

У своєму зізнанні на допиті Петро Дудченко сказав про Степана Орлика зокрема таке: “Він зібрав усіх учителів у першій Веркіївській школі. На цьому зібранні були присутні:

1. Полторацький Іван Давидович; 2. Деменко Микола Андрійович; 3. Данилевський Василь Федорович; 4. Кунтиш Микола Фомич; 5. Носач Микита Михайлович; 6. Сидорець Микола Павлович; 7. Суярко Іван Васильович; 8. Гриценко Федір Олексійович; 9. Хохлова Єфросинія Прокопівна; 10. Смаль Ілля Євдокимович; 11. Турчина Євгенія; 12. Сидорець Євдокія Павлівна; 13. Зоценко Іван Павлович; 14. Дудченко Петро Кузьмич; 15. Дудченко Ганна Григорівна; 16. Дудченко Парасковія Іванівна; 17. Крутько Петро Феодосійович; 18. Зоценко Іван Андрійович; 19. Серновець Іван Степанович; 20. Зоценко Степан Антонович.

На цьому зібранні з агітаційною промовою виступили Орлик, Турчин Микола Гнатович і Полторацький Іван Давидович, які наказували вступати до націоналістичної організації і вести агітацію за українізацію церкви. За українізацію церкви також виступали Деменко, Кунтиш, Серновець, Крутько, Суярко і Полторацький.

Націоналістами були Деменко Микола Андрійович, Полторацький Іван Давидович, Судьбин Григорій Генуарович, Лукьянченко Гурій Сергійович. Націоналізм у школі протягували Деменко і Лукьянченко, викладаючи мову, а також і Судьбин” (П-4476, с. 520).

На допиті 11 квітня 1938 року Петро Дудченко підтвердив свої свідчення, які виклав у заяві від 10 квітня 1938 року, і додатково назвав як учасників “Просвіти” таких осіб:

“1. Костенецького Василя Омеляновича; 2. Мохнатка Андрія Івановича; 3. Мохнатко-Бобро Олександру Андріївну; 4. Мохнатко-Носач Юлію Андріївну; 5. Іваненко Андрія Афанасійовича; 6. Іваненко Варвару Іванівну; 7. Іваненка Івана Михайловича” (П-4476, с. 521).

Ще одним свідком у “Веркіївській справі” проходив Федір Степанович Клюзко. На допиті 14 квітня 1938 року він сказав (і це було оформлено відповідним протоколом): “В 1921 році в с. Веркіївку приїхав Орлик, який зупинився на квартирі Косинського Феодосія Никифоровича. Якийсь час Орлик був у мене на квартирі і збирав актив, на якому були присутні: Турчин Микола, Деменко Микола, Серновець Степан Іванович, Зоценко Степан, де вирішувалося питання церкви” (П-4476, с. 521).

Як свідок виступив і Павло Іванович Дереза. На допиті 13 квітня 1938 року зізнався: “Дійсно, в 1919 році я вступив до партії есерів, якою керував член ЦК УАСО

— Гаврилей. Тоді ж я — Дереза, Гаврилей та інші були обрані на Чернігівський губернський з’їзд есерів. На з’їзді я не був, спізнився на поїзд. На позиціях есерів я залишався до дня арешту. В 1929 році я за антирадянську діяльність був арештований органами ДПУ і засланий на Північ терміном на 3 роки” (П-4476, с. 521).

Очевидно, що були ще й інші справи й інші свідчення, які не потрапили мені до рук. Річ у тім, що підозрюваний міг проходити по кількох справах одразу, як, наприклад, Іван Давидович Полторацький, чиє ім’я фігурує в архівно-кримінальних справах № 1295 і № 1865. Головний вердикт щодо веркіївських просвітян був таким: їх усіх звинуватили у контрреволюційній діяльності й пропаганді, спробі повалити радянську владу. Пошлюся на підсумковий документ:

“Архівно-кримінальна справа № 1865.

1. Зощенко Степан Антонович, 1892, Веркіївка, учитель Веркіївської середньої школи;

2. Шлома Василь Андрійович, 1887, Веркіївка, учитель неповної середньої школи с. Бобрик;

3. Горбаченко Кузьма Павлович;

4. Гриценко Федір Олексійович,1889, Веркіївка, учитель початкової школи;

5. Носач Микита Михайлович, 1882, Веркіївка, учитель неповної середньої школи;

6. Вербило Андрій Іванович;

7. Олексенко Микита Герасимович;

8. Судьбин Григорій Генуарович, 1882, Веркіївка, учитель Кунашівської середньої школи;

9. Полторацький Іван Давидович, 1893, Веркіївка, вчитель Веркіївської середньої школи”.

Рішенням трійки від 29 квітня 1938 року вони всі засуджені до розстрілу” (П-4476, с.521).

Дудченка Петра Кузьмича засудили до ВМП рішенням трійки від 15 квітня 1938 року. Про долю інших просвітян мені нічого не відомо.

Млинок більшовицького терору перемолов їхні життя настільки цинічно, що ніхто з їхніх батьків, дітей і онуків так і не дізнався, що з ними трапилося насправді, як вони загинули, де їхні могили.

Повертаюся до Ніжина полем, де ніщо не заважає моїм очам виміряти його завдовжки, завширшки і впоперек, і тільки маки і сині волошки де-не-де з-поміж стиглого колосся нагадують про трагедію веркіївської “Просвіти”. Тільки стела зрілого жита уславлює сьогодні життя просвітян, що, може, нічого такого героїчного і не робили — просто жили, просто любили рідну землю, рідну мову, ходили до церкви, навчали дітей співати українських пісень, грали в “Наталці Полтавці” та в “Москалеві-чарівнику”, купували букварі для діток, ширили українські книги. Сильні, мужні натури, невтомні у своєму презирстві до фальші. Я б навіть сказав, що всі вони — вихованці української літератури, продовжувачі національної справи Радюка, бо ж виховані на романі Івана Нечуя-Левицького “Хмари”, на його повістях “Над чорним морем”, “Гастролі”, “Дивовижний похорон”. Сформувалися під впливом подібних творів Бориса Грінченка, Івана Франка, Олени Пчілки, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського...

Тепер над ними синє небо братається із житньою землею, розгортає бездонно-глибоке шатро серпневий полудень, погляд так і тоне у безкрайому просторі жита, як потонула душа просвітян у безмірній безодні. Над полем чується перше зітхання комбайна, після якого лягають положисті вали жита. Вітерець дихнув, засюрчав коник, десь далеко ударив перепел, а над стежкою понеслася-полилася, наче срібний дзвіночок, пісня комбайна. Біля неї розкочується друга. Сонце! Сонце! Це тебе, вічний світе, вітає стела зрілого жита з цяточками маків і волошок — іменем убієнних, частинками їхніх живих душ. Їхні муки, їхня радість, їхня утіха — все в цьому житі. Скажи ж мені, царю земний, чоловіче, чого ж ти інколи буваєш таким жорстоким?

Веркіївка—Ніжин—Київ,
серпень 2011

ХАРКІВСЬКЕ МІСЬКЕ ТОВАРИСТВО «СПАДЩИНА» Б’Є НА СПОЛОХ

ХМТ “Спадщина” від 1992 року на аргументованих підставах орендувало в Управлінні комунального майна та приватизації Харківської міської ради приміщення за адресою: м. Харків, вул. Сумська, 44/2, а від 2003 року — у цьому ж будинку, тільки в іншому під’їзді. “Спадщина” власним коштом зробила капітальний ремонт приміщень, які були в занедбаному й непридатному для експлуатації стані, та обладнала за європейським рівнем навчальні класи для молоді. Плата за оренду та комунальні послуги проводилися ХМТ “Спадщина” регулярно і в зазначений термін. Проте від квітня 2009 року, використовуючи надумані приводи, Харківський міськвиконком під особистим контролем тодішнього Харківського міського голови Михайла Добкіна розриває договір про оренду з ХМТ “Спадщина” і вимагає виселення товариства із займаних приміщень.

Надалі керівництво Управління комунального майна та приватизації Харківського міськвиконкому подає позовну заяву до Господарського суду Харківської області на виселення ХМТ “Спадщина”.

Крім того вигідне розташування (середмістя) та проведений капітальний ремонт роблять офіс ХМТ “Спадщина” комерційно привабливим для нечистих на руку ділків.

Із протестними заявами щодо незаконного виселення керівництво ХМТ “Спадщина” в особі голови Товариства Валерія Дяченка зверталося до місцевих органів влади, Харківської облдержадміністрації, вищих органів влади, органів правопорядку. Відповідь надійшла лише від харківської міліції й прокуратури, які “за відсутністю складу злочину” відмовилися захистити Товариство.

Обстояти свої права в залежному від влади суді українці не змогли: рішення були продубльовані. А дочекатися результатів розгляду нової касаційної скарги Вищим господарським судом України харківська антиукраїнська влада не захотіла: 2 вересня 2011 року з допомогою озброєного підрозділу, вирізавши вхідні двері й увірвавшись до приміщень, виконавці з процесуальними порушеннями здійснили виселення корисної для суспільства культурологічної організації українців. Ігноруючи низку статей Конституції України, Постанову Верховної Ради про заборону відбирати приміщення у організацій, редакцій культурологічного і просвітницького спрямування, антиукраїнська влада, навіть не запропонувавши іншого приміщення, застосувала силу.

Сучасна історія Харкова знає про те, як “викинули на вулицю” Харківські обласні відділення Українського Фонду культури, Конгресу української інтелігенції, книжкові магазини “Кобзар”, “Книжковий світ”, “Академічна книга”, “Поезія”, “Медична книга”, “Книгарня”, Медичну бібліотеку. В історію Харкова вписано понівечення пам’ятників (навіть усесвітньо відомого монумента Тарасові Шевченку), пропам’ятних дощок, побиття і вбивства активістів, підпали приміщень досі “невідомими зловмисниками”, знищення українськомовних газет “Вечірній Харків”, “Слобідський край”, часопису “Березіль”, зачистку Харківщини від підприємців-українців і від “Урядового кур’єру” та “Голосу України”. Не забудуть літописці й шахрайство в державній звітності про українськомовну освіту й під час приватизації підприємств, шахрайство під час виборів і під час розподілу частот для теле-, радіотрансляцій, витіснення з державних посад українців, українськомовного репертуару в театрах, рішення облради з подачі голови облдміністрації про ліквідацію Українського культурного центру “Юність”.

Такими діями ідеологічні спадкоємці організаторів Геноциду—33 та репресій, неукраїнці: Харківський міський голова Г. Кернес (він же очільник міської структури Партії регіонів), голова Харківської обласної державної адміністрації М. Добкін (він же очільник обласної організації Партії регіонів) де-факто ведуть “бої” проти української культури.

Українці знають: те, що в Харкові сьогодні — те в Києві та в усій Україні буде завтра... Бо сьогодні Харків — антиукраїнський полігон.

БАТЬКАМ ВІДМОВЛЕНО У ВІЛЬНОМУ ВИБОРІ ШКОЛИ

Володимир ПРОЦЕНКО,
м. Севастополь

У Севастополі 14 років працює школа-інтернат № 7 з українською мовою навчання, та багатьом місцевим можновладцям її діяльність не імпонує. Вони хизуються трьома місцевими школами з російсько-українською мовою навчання, де існує повна дискримінація прав дитини на вільне вживання рідної мови. На кожному кроці школярам доводиться чути глум з уст ненависників щодо “хахляцких класов”. Не кожен дорослий може здолати постійний психологічний прес, а що вже говорити про дітей, у яких формується світогляд?!

Для питомої української школи в Севастополі достойного місця не знайшлося, тож школа-інтернат успішно працювала в приміщенні, збудованому для дошкільного закладу: 15 випускників уже навчаються в університетах. Це відмінний показник для школи, в якій донедавна навчалося 140 дітей, а нині й половини не набереться. Причина криється в недолугих реформах українофоба Дмитра Табачника і його нищівному адмініструванні освітянських закладів. Коли минулого року директору школи Галині Колесник заступник начальника управління освіти Віктор Корнієць заборонив набирати першокласників, місцева “Просвіта” стала бити на сполох. Але директриса, остерігаючись звільнення, погодилася, що 14 дітей, яких батьки привели до першого класу, менше встановленої міністерством норми, хоча всі шкільні заклади міста мають низький наплив першокласників. Після письмового звернення просвітян до начальника управління освіти Миколи Чербаджі надійшла заспокійлива відповідь, що реформування школи-інтернату не буде.

Нині керівництво управління освіти змінилося, і розпочалися нові знущання над українськими дітьми та їхніми батьками. Тепер уже відома севастопольська проросійська діячка і колишній депутат “руського блоку” Тетяна Сорокіна, що очолила в міському управлінні освіти громадську раду, в травні ц. р. ініціювала робочу групу експертної ради із вивчення навчально-виховного процесу вихованців школи-інтернату № 7. У перевірці взяли участь такі ж вороже налаштовані до українства освітяни Новикова, Бородінова, Іваницька, Котова, Литвинова. Представників батьківського комітету і просвітян до перевірки не залучали. Висновок перевірки, надрукований російською мовою, був однозначним — у школі-інтернаті № 7 з українською мовою навчання зменшився контингент учнів і здійснюється неякісне навчання рідною мовою. З цим висновком лише одна з членів експертної ради, завуч гімназії № 8 Наталія Іванко не погодилася, не визнала за доцільне реорганізувати школу-інтернат № 7 з українською мовою навчання, а дітей перевести в загальноосвітню школу № 11 з відкриттям класів з українською мовою навчання.

На липневе засідання колегії міського управління освіти з приводу закриття єдиної в місті українськомовної школи прибули з протестом голова об’єднання міської “Просвіти” Володимир Проценко, член Ради об’єднання Мирослав Мамчак, активні просвітяни Юрій Тимощук та Євгенія Вітвицька і аргументували необхідність функціонування навчального закладу та обґрунтували політичну складову вчиненого акту. Це дещо отямило нового керівника управління освіти Круглова: колегіальний орган усю опінію переклав на плечі керівника школи Галини Колесник і рекомендував звільнити її з посади директора. Майже всі провини, що інкримінувалися Галині Григорівні, — від бездіяльності відповідальних чиновників управління освіти. Насторожило і те, що начальник управління освіти Круглов наспіх, без урахування думки представників педагогічного колективу та батьківського комітету обов’язки директора школи-інтернату поклав на білоруску за національністю, яка не володіє українською мовою. Ось тут і розпочалася нова хвиля наступу на місцевих українських дітей. Тепер уже з волі заступниці начальника міського управління освіти Жанни Слюсар було повернуто понад двом десяткам батьків документи на першокласників. Керівництво міського управління освіти вчинило гуманітарний злочин не тільки щодо дітей та батьків, а й здійснювало психологічний тиск на педагогічний колектив, поставивши вчителів у залежність від безробіття. Севастопольським українцям, що привели першокласників до школи, не залишалося вибору і вони віддали своїх діток до шкіл, де панує російське мовне і культурне виховання. Можновладці зазіхнули на права дітей вільно плекати рідну мову — що міжнародною спільнотою розцінюється як тяжкий злочин проти духовного життя і діяльності націй і народів. Вони порушили відповідні норми Конституції України і Міжнародної Декларації прав дитини, ратифікованої Верховною Радою України.

СПРОБА ЗНИЩЕННЯ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Володимир ПІПАШ,
голова Закарпатського облоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

1945 р. було засновано Ужгородський державний (нині — національний) університет. Упродовж минулих десятиліть у його розбудову вкладали значні інтелектуальні й матеріальні ресурси, над цим працювало кілька поколінь краян.

Отож авантюрне розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2011 р. № 760-р “Деякі питання реорганізації вищих навчальних закладів” (до речі, прийняте тоді, коли більшість викладачів і співробітників вишів перебувають у відпустках, а студенти — на канікулах, що, вочевидь, на погляд ініціаторів, є “вдалим” часом для його ухвалення). За ним передбачено ліквідувати УжНУ та створити замість нього і ще трьох дрібних вишів, які з’явилися кілька років тому, якогось нового “Закарпатського” університету. Це стало для закарпатців “громом з ясного неба”. Адже ішлося не про приєднання нових вишів до УжНУ, де зосереджено понад 90 відсотків науково-викладацького персоналу та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів краю, а саме про ліквідацію всіх чотирьох вишів і створення “нового”.

На наш погляд, зазначене розпорядження Кабінету Міністрів не має жодного стосунку до реформи вищої освіти та науки, а є політичним. І переслідує дві мети.

Перша. Не констатуватимемо аморальності таких дій, зазначимо тільки, що для вирішення сьогоденних політичних питань знищувати поважний університет, на розбудову якого витратили величезні зусилля цілі покоління науковців, затрачені величезні ресурси, — є недопустимим, безпринципним, абсурдним, свідчить про брак у ініціаторів жодних державницьких почуттів і вболівань. Свідчить воно і про повне нехтування людьми, багатотисячним колективом викладачів і студентів.

Друга. Це наводить на гадку, що метою діяльності Д. Табачника є знищення всього вагомого й позитивного, що ще має Україна. Роблять це абсолютно свідомо, щоб нанести нашому народові, Українській державі та українству загалом найбільше шкоди. Засвідчили про це і проведені 17 серпня збори трудового колективу УжНУ.

Цього ж дня Кабінет Міністрів начебто пішов на деяку “ревізію” розпорядження. Зокрема передбачено “збереження УжНУ” із “приєднанням” до нього трьох інших вишів. Певну напругу знято. Однак незрозуміло, для чого потрібне те “приєднання”? Та чітко зрозуміло: “табачниківські реформи”, що руйнують українську освіту і науку, нехтують людьми, ігнорують громадську думку, — точно непотрібні!

“Українці взагалі не могли бути колаборантами, бо перед початком Другої світової війни держави Україна не існувало”.

КОЛАБОРАНТИ

Про колабораціонізм українських націоналістів (часто маючи на увазі всіх українців) з нацистами багато говорили й говорять радянські, польські й навіть деякі сьогоднішні українські історики. Останнім часом ця тема набула якогось нездорового наполегливо-стверджувального характеру. Вона постійно фігурує у виступах і промовах російських та проросійськи налаштованих українських політиків, польських журналістів і громадських діячів, її розглядали і підтримали у Європарламенті.

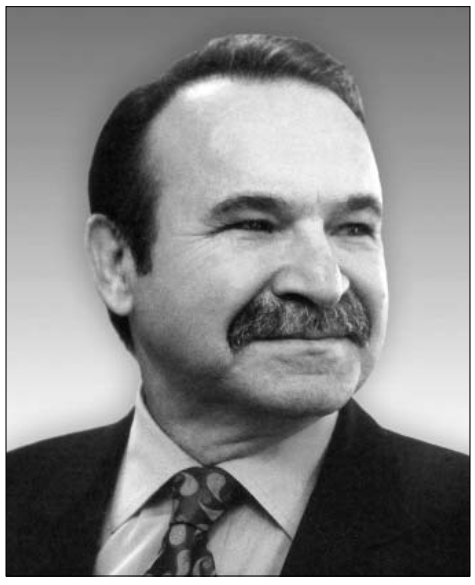

Василь ШПІЦЕР,
м. Львів

Для прикладу подаю цитату зі статті польського журналіста Міхала Кацевича від 13 лютого 2011 р. під назвою “Українські націоналісти хочуть нам відібрати Підкарпаття”: *“Уявіть собі матч турніру Євро—2012 у Львові. Новий, гарний стадіон побудовано в останню мить. Спортивні кореспонденти зі всього світу повторюють, що зустріч відбудеться на стадіоні імені Степана Бандери і пояснюють, що патрон був лідером українського підпілля з часів II світової війни і колаборував з гітлерівцями”.* Долучився до антиукраїнського хору і львівський історик Василь Расевич, який у статті “Хто ви, вороги України?” від 4 квітня 2011 р. пише: *“...українські націоналісти на цей час (4 липня 1941 р. — В. Ш.) не були ворогами німців, вони якраз з ними тісно колаборували”. Можна згадати й зініційовану польськими та російськими представниками Резолюцію Європарламенту від 25 лютого 2010 р., яка стосується присвоєння звання Героя України Степанові Бандері — жертві польських та німецьких репресій, в’язню польських та німецьких концентраційних таборів, якого у Німеччині вбив агент КДБ.*

Радо підтримали цю брудну кампанію й німці: взялися судити українця Івана Дем’янюка, вини якого не довели ні ізраїльський, ні американський суди, за злочини, нібито вчинені у німецькому концтаборі. Але ж ці жахливі злочини творилися з волі й за наказом німецьких офіцерів-нацистів, багато хто з яких сьогодні у спокої доживає свого віку в тій же Німеччині. А німецький народ не тільки не чинив спротиву діям гітлерівської машини, яку сам привів до влади, а й залюбки користувався працею полонених і примусово вивезених до Німеччини українських юнаків і дівчат. Нащадки нацистів, мабуть, сподіваються, що, засудивши українця, змиють з рук своїх батьків і дідів кров мільйонів невинно убієнних українців, росіян, поляків, євреїв, циган і представників інших народів.

Тим самим у суспільній свідомості європейців (і не тільки) формується думка, що найбільшими колаборантами, а відповідно, і найбільшими ворогами людства у роки Другої світової війни були українці. Разом із тим названі вище хулителі українців немов у рот води набрали, коли йдеться про співпрацю інших держав і народів із гітлерівським режимом. У цій статті, підготовленій на базі матеріалів, поширених у доступних джерелах інформації, я постараюся відхилити ширму з написом “український колабораціонізм” і показати приховані за нею деякі відомі, але старанно замовчувані факти співпраці з нацистами.

Отже, що таке колабораціонізм у сьогоднішньому трактуванні? В українській історичній і науковій літературі визначення колабораціонізму таке:

— “Колабораціоністи — особи, які співробітничали з окупаційними властями у країнах, тимчасово захоплених нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. У кримінальному порядку колабораціоністи несли відповідальність як за зраду батьківщини та деякі інші державні і військові злочини”. (Юридична енциклопедія, Київ, видавництво “Юридична енциклопедія” ім. М. Бажана, 2001, т. 3, с. 145);

— “Колабораціонізм — співпраця громадянина окупованої держави з окупаційною адміністрацією на шкоду цієї держави або її громадян”. (Універсальний словник-енциклопедія, видавництво “Ірина”, Київ, 1999, с. 669);

— “Колабораціонізм. Співробітництво із загарбниками в окупованих ними країнах під час Другої світової війни”. (Новий словник української мови. Київ, видавництво “Аконіт”, 1999, т. 2, с. 284).

Очевидно, що ані українські націоналісти, ані українці взагалі не могли бути колаборантами, бо перед початком Другої світової війни держави Україна не існувало. Були держави Польща і Радянський Союз, які свого часу окупували і зліквідували відповідно ЗУНР і УНР. Більшість українців не вважали своєю батьківщиною Польщу чи СРСР, тому не можуть нести відповідальність “за зраду батьківщини”.

Дивно, що сучасне українське трактування колабораціонізму (напевно оперте на радянські визначення) називає колаборантами громадян і осіб, але мовчить про колаборантство на державному рівні. А даремно, бо саме там знаходяться причини виникнення воєн, окупацій і вільної чи невільної співпраці поневоленої або полоненої людини з окупантами. До того ж слово “колабораціонізм” походить від французького “collaboration”, що означає співробітництво, спільна діяльність, співавторство. Важко уявити, як могла відбуватися “спільна діяльність” між нацистською Німеччиною і громадянином чи особою — масштаби не ті, — а ось між державами, наприклад, Німеччина—СРСР, “спільна діяльність” могла бути і насправді мала місце.

Найпершим прикладом “спільної діяльності” держав із нацистською Німеччиною, тобто колабораціонізму, стала Мюнхенська угода, укладена 29—30 вересня 1938 р. в Мюнхені главами урядів Великобританії (Н. Чемберлен), Франції (Э. Даладьє), нацистської Німеччини (А. Гітлер) і фашистської Італії (Б. Муссоліні). Згідно з цією угодою, відбулося розчленовування і ліквідація держави Чехословаччини. Скориставшись моментом, свої територіальні вимоги висловили Угорщина і Польща, яка 21 вересня денонсувала польсько-чехословацький договір 1925 р. про національні меншини та офіційно зажадала передачі Тешина і Спіша. Це дозволило Гітлеру виправдати анексію Судет “міжнародним” характером вимог до Чехословаччини.

Польща вже 2 жовтня ввела свої війська в Тешинську Сілезію й загарбала шматок чехословацької території з населенням 230 тис. осіб. Проте головним надбанням Польщі став промисловий потенціал захопленої території. Розташовані там підприємства давали наприкінці 1938 р. майже 41 відсоток чавуну, що виплавлявся в Польщі, і майже 47 відсотків сталі. Черчіль у своїх мемуарах писав із цього приводу, що Польща “...з жадібністю гієни взяла участь у пограбуванні і знищенні чехословацької держави”. Не менш утішне зоологічне порівняння наводить у своїй книжці американський дослідник Болдуїн: “Польща і Угорщина, як стерв’ятники, відривали шматки вмираючої розділеної держави”. Отже, 1938 року соромитися ніхто не збирався. Навпаки, захоплення Тешинської області розглядали як національний тріумф. Польська пропаганда захлиналася від захоплення. Так, 9 жовтня 1938 р. “Газета Польська” писала: “...відкрита перед нами дорога до державної, керівної ролі в нашій частині Європи вимагає найближчим часом величезних зусиль і вирішення неймовірно важких завдань” (Олександр Маначинський. “Викрутаси—38”).

Цікавий історичний факт про співпрацю керівників Польщі й нацистської Німеччини подає Валерій Семиволос: “У 1934 році Гітлер уклав таємний договір з Пілсудським про війну з СРСР за українські та білоруські землі. За польсько-німецькою домовленістю, після спільної перемоги фашистської Німеччини і пілсудської Польщі над СРСР, окупована більшовицькою Росією у 1919—1920-х рр. територія Української Народної Республіки мала дістатися полякам, а німці отримали б Білорусь. Однак глава Польщі, українофоб й ініціатор репресій проти українців Й. Пілсудський несподівано для Гітлера помер. Через кілька днів у Берліні за наказом Адольфа Гітлера відбулися поминальні заходи на найвищому рівні...” **(politiko.ua/ blogpost27900).**

Угорщина через місяць після укладання Мюнхенської угоди захопила частину Південної Словаччини, а в березні 1939 р. за наказом Хорті угорські війська у кривавий спосіб окупували Карпатську Україну — внаслідок цього з ласки нацистів угорська держава одержала територію з населенням близько 1 млн осіб. 20 листопада 1940 р. Угорщина приєдналася до Троїстого пакту, брала участь у вторгненні Німеччини й Італії в Югославію в 1941 р. Угорський уряд направив війська для підтримки Вермахту у війні проти Радянського Союзу, де угорське військо зазнало великих втрат під час Сталінградської битви.

Із наближенням радянських військ до Будапешта керівник Угорщини Міклош Хорті намагався укласти сепаратний мир із державами антигітлерівської коаліції (подібно до того, як це зробили керівники Фінляндії та Румунії), але ці спроби зірвали німці. З 16 жовтня 1944 р. Хорті перебував у Берліні. 4 травня 1945 р. у Тіролі він здався американським військам. Союзницьке командування дозволило йому оселитися у Західній Європі. На запрошення португальського диктатора А. Салазара Хорті з родиною з 1949 р. оселився у м. Ешторілі (Португалія), де в мирі й спокої прожив до глибокої старості.

Словаччина в березні 1939 р. проголосила самостійність, а Йозеф Тісо сформував уряд і став Президентом Першої Словацької республіки. У своїй зовнішній політиці Перша Словацька республіка повністю орієнтувалася на інтереси гітлерівської Німеччини. Зокрема Словаччина стала одним із перших учасників Другої світової війни, виступивши на боці Третього Рейху при нападі на Польщу у вересні 1939 р. Формально Словаччина приєдналася до Троїстого пакту 24 листопада 1940 р. Згодом словацькі війська брали участь у війні проти Радянського Союзу.

У внутрішній політиці керівництво Словаччини також орієнтувалося на політику Німеччини. Це, зокрема, стосувалося створення де-факто монопартійної авторитарної політичної системи, а також депортації євреїв, закон про яку підписав Тісо у травні 1942 р. У серпні 1944 р. у зв’язку з активізацією у Словаччині діяльності партизанських загонів Тісо звернувся до Гітлера по військову допомогу, тобто фактично ініціював окупацію країни німецькими військами.

Із наближенням до Братислави військ Червоної армії у квітні 1945 р. Тісо залишив країну та втік до Баварії.

Отже, означимо **список колаборантів:** Італія, Великобританія, Франція, Польща, Угорщина, Словаччина. І те, що потім їх били німці, американці чи московські більшовики, зовсім не знімає з них “почесного” звання колаборантів.

Друга світова війна, яка почалася відразу після підписання так званого Пакту Молотова-Ріббентропа, набирала розмаху, і Гітлер вирішив заручитися підтримкою не тільки Радянського Союзу, а й інших потужних держав. Для цього було підписано Троїстий пакт (відомий як Берлінський пакт 1940 р. та Пакт трьох держав) — договір, укладений у Берліні 27 вересня 1940 р., яким було створено військовий союз, відомий як “Країни Осі”. Назва договору відображає початкову кількість договірних сторін, якими виступили нацистська Німеччина, фашистська Італія та Японська імперія. Відповідно до Троїстого пакту, країни-учасниці зобов’язувалися впродовж наступних 10 років надавати одна одній політичну, економічну і військову допомогу та визначили сфери впливу в світі. Німеччина та Італія утверджували своє панування в Європі, а Японія — у Східній Азії.

Протягом 1940—1941 рр. до Троїстого пакту приєдналася низка країн, що були залежні від однієї з держав, які його уклали, а також тих, що через співробітництво з цими державами бажали вирішити власні зовнішньополітичні завдання — реалізувати територіальні претензії, забезпечити безпеку від нападу ззовні тощо.

Болгарське царство, у якому з 1934 р. цар Борис III встановив особисту диктатуру, в 1940 р. стало союзником Німеччини у Другій світовій війні. Цар Борис III 1 березня 1941 р. підписав Троїстий пакт. Тоді ж Болгарії повернули вихід до Егейського моря. Потім на окупованих Болгарією теренах провели депортацію євреїв.

Королівство Румунія — на початку вересня 1940 р. ультраправа політична організація “Залізна Гвардія” у спробі взяти владу до своїх рук перейшла до активних дій проти короля Кароля II. 5 вересня Кароль II під тиском легіонерів виїхав з країни, залишивши престол вакантним. 15 вересня було сформовано новий уряд, у якому майже всі місця належали членам “Залізної Гвардії”, а Хорія Сима став прем’єром країни. 23 листопада 1940 р. Румунія приєдналася до Берлінського пакту.

Нове фашистське керівництво проголосило Румунію націонал-легіонерською державою, а зовнішньополітичний курс країни взято на співробітництво з Німеччиною та Італією. “Залізна Гвардія” після вересневого перевороту розпочала політику терору. Наприкінці осені по країні прокотилася хвиля політичних убивств. Цю політику легіонерів підтримали фашистські лідери Німеччини. На початку 1941 р. політичні вбивства стали неконтрольованими, а 21 січня легіонери наважилися виступити проти глави держави Йона Антонеску та керувати Румунією самостійно. Повстання легіонерів розпочалося єврейськими погромами в Бухаресті та найбільших містах Румунії.

23 січня проти легіонерів кинули внутрішні війська Румунії, а незабаром усі їхні виступи були придушені. Повстання мало важливі наслідки, оскільки “Залізна Гвардія” була розпущена, а єдиним лідером Румунії став Йон Антонеску. Він проголосив себе кондукетором (фюрером) країни та скликав вірний собі уряд. 1941 р. Антонеску втягнув Румунію у війну проти СРСР на боці Німеччини.

Королівство Югославії, окуповане нацистською Німеччиною 6 квітня 1941 р., країни Осі поділили на кілька частин: Німеччина, Італія, Угорщина і Болгарія анексували деякі прикордонні області, а на решті територій були створені незалежні або маріонеткові держави.

Хорватію Вісь визнала незалежною державою. Офіційно Nezavisna Drjava Hrvatska (NDH) була королівством, а Томіслав II був коронований як король Хорватії, але де-факто країною керував генерал Анте Павеліч — лідер хорватської фашистської крайньо-правої партії (усташі), яка мала багато спільних рис із італійською фашистською партією і мала бази в Італії та Угорщині.

Усташі причетні до масових убивств мешканців Югославії. Першим законом, прийнятим у створеній з волі країн Осі Хорватії, став Закон про громадянство 30 квітня 1941 р., потім прийняті закони, відповідно до яких всі громадяни-неарійці (хорватів зарахували до арійців) оголошені поза законом, тільки арієць міг стати громадянином Незалежної Держави Хорватії, інші вважалися такими, що “належать до держави”. Того ж дня прийнято Закони про расову належність і про захист арійської крові й честі хорватського народу, заборонялися міжнаціональні шлюби. Закон про захист національної арійської культури хорватського народу 4 червня 1941 р. забороняв “неарійцям будь-яку участь у роботі громадських, молодіжних, спортивних та культурних організацій та установ хорватського народу, а також у літературній та журналістській діяльності, у сфері живопису, музики, архітектури, театру, кіно”. У Незалежній Хорватії широко застосовувалися етнічні чистки.

15 червня 1941 р. Хорватія приєдналася до Троїстого союзу, 26 червня — до Антикомінтернівського пакту. 14 грудня 1941 р. Павеліч оголосив війну Великобританії і США **(www.people.su/ua/84098).**

Далі буде.

ТОЙ, ХТО СМІВ...

Пам’яті Олеся УЛЬЯНЕНКА

Марія КУЧЕРЕНКО

Надто вже дивним — із погляду обивательської психології — він був чоловіком — неначе все життя провів на самісінькім його краю, і вітер близької безодні ворушив йому волосся, холодив душу, народжуючи неабиякої художньої сили картини численних романів. А часом життя було для нього чимсь на кшталт гамівної сорочки, і тоді внутрішнє волання з тієї “сорочки”, з самого єства, схоже, відлякувало навіть ***його*** читача. Бо був він автором “не для багатьох”, адже скільки знайдеться охочих для таких екстремальних відчуттів, що їх пропоновано. Хоча хіба ж він вигадав той світ?! Світ — Божий, світ — реальний, це світ, у якому ми живемо. І він аж ніяк не паралельний, а цілком “дотичний”... до кожного з нас. Ось тільки — вочевидь, через природний інстинкт самозбереження — ми воліємо власну невтішність заштовхати-запхати подалі, ковзаючи поверхнею позірної благопристойності. Та всім відома істина: якщо щиро волієш вийняти ближнього з багна, мусиш сам стати в те багно, аби подати руку.

“У мене божевільний спосіб життя, його якось треба змінити, але я не знаю, як. І дедалі гостріше відчуваю, що це мене руйнує”, — зізнався Олесь Ульяненко в одному зі своїх останніх інтерв’ю. Він завжди відзначався особливою щирістю і відвертістю (можливо, часом і зайвою). І це була його ахіллесова п’ята. Він щиро ділився найсокровеннішим, забувши про свій публічний статус, тим самим провокуючи кожного мерзотника випробувати його на вразливість. “Вибачте, а це правда, що ви алкоголік?” — не раз, мов обухом по голові, били його “акули пера”. Сказати, що це безпардонність — нічого не сказати. Бо знали, безперечно, знали: Олесь — чоловік вразливий і дуже боляче переживає подібні інсинуації. Звісно, у таких любителів смажених фактів ніколи не стало б відваги хоч би раз отак, привселюдно, запитати якогось політика-скоробагатька, злодюгу в законі: “Вибачте, а це правда, що ви падлюка?” Отож... Олесь був легкою мішенню у цьому сенсі.

Річард Бартон якось пожартував: “Мені довелося б довго думати, аби назвати хоча б одну непитущу людину, щоб та була цікавою людиною”. Усі люди різні, і в кожного свій больовий поріг, своє поняття честі. І не дай Бог, якщо ти — мов та річка, що тече навспак... Ніде правди діти, він був надто неощадливий щодо свого життя. Він цілком міг сказати про себе, як і Кафка: “Життя моє розвивається так, як дупластий приречений зуб”. “Письменник-самоук із містичною біографією: божевільня, бомжування, голодування й хвороби, життя з монахами в Лаврських печерах...” — так кількома штрихами Роксана Харчук подала життя Ульяненка.

Однак самому Богу відомо, скільки за тим стоїть. Втеча із затхлого провінційного містечка (як зізнавався Олесь: “...там неможливо жити, атмосфера задушлива, кожен другий — “торчок”, роботи немає, усі “сидять” якщо не на стакані, то на голці; люди просто мруть як мухи”) не стала йому порятунком. Після закінчення меду-

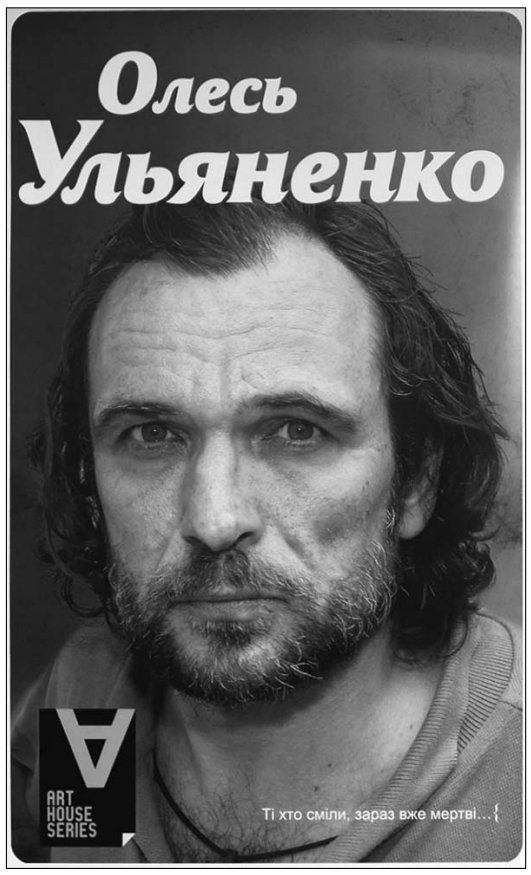

чилища, потім — морехідного, поневірявся Союзом у пошуках роботи (“...у Миколаєві я вантажником працював у порту, вантажили по 10 000 тонн на день”), надривав пуп у забої на шахті, служив у Німеччині в армії — про службу любив розповідати з бравурною веселістю (“суцільні гауптвахти”), виконував свій “інтернаціональний обов’язок” в Афганістані — до кінця життя волів не згадувати... Усі ті “університети життя” стали “будівельним матеріалом” для його майбутніх 20 книжок. Він знав життя у найнеприємніших, ба, найогидніших, проявах, з його аж надто тяжким вкоріненням людини у цей світ. Він сам обрав, раз і назавше (вочевидь-таки, не за своїми фізичними силами) творче кредо: “Світ дуже жорстокий, його треба показати таким, який він є”.

“Знак Саваофа”, “Син тіні”, “Квіти Содому”, “Зимова повість”, “Вогненне око”, “Дофін сатани”... Загалом 20 романів, більшість назв яких говорять самі за себе. І все оте створено після “Сталінки”, отієї, на думку заскоченої зненацька критики, “жахливої чорнухи”, з появою якої на світ Олесь Ульяненко прокинувся скандально знаменитим, аби через якийсь час, 1997 року, зовсім несподівано для себе, стати лауреатом малої Шевченківської премії. Після “Знака Саваофа” було покрутіше — московський патріархат не зміг пробачити відвертих сцен розпусти з її трибу (аж ніяк не вигаданих) і оголосив письменнику анафему, супроводжуючи від того часу його життя щоденними телефонними погрозами. А вихід роману “Жінка його мрії” зовсім загнав у глухий кут — Олесь Ульяненко після зняття з продажу накладу роману через “порнографічність” опинився перед небезпекою трьох років позбавлення волі, на які, на думку Національної експертної комісії з питань моралі (звісно, не без сторонніх ляльководів), цілком заслужив. Та він був із того вимираючого виду дивaків, які у своїй просто-таки патологічній впертості позбавлені природного інстинкту самозбереження. Він зовсім не шкодував свого життя. Не цінував його, немовби навіть свідомо з усіх сторін обкраюючи свій персональний час. Жив упроголодь (“Якщо нема чого їсти, можу не їсти, — казав, — але мій кіт має їсти тричі на день”), лікувався, лише потрапивши на лікарняне ліжко по швидкій допомозі. Зрозуміло, що все те, зокрема телефонні погрози й судова тяганина, лишали зовсім мало шансів на виживання і творчість.

Ні, він не був представником “чорнухи”, як часом йому “шила” літературна критика, він не мав нічого спільного з нею, позаяк аж надто серйозно ставився до того жорстокого світу, що поставав із його численних романів та його мешканців. Здається, світ, у якому повії, збоченці, безпритульні, авантюристи, гомосексуалісти, наркомани, гебісти і всяка наволоч, які вже становлять невід’ємну й органічну його частину, оцей у чистому вигляді содом людської цивілізації, — ставши об’єктом пильної обсервації письменника, сам по собі ущільнював його реальне життя. Він накочувався своєю чорною енергетикою, лишаючи у розпаленій уяві порожнє передапокаліптичне місто, в якому гуляють самі протяги і якимось чином уцілілі сумнівні суб’єкти. Це дивне місто, де вже давно немає справжніх почуттів, де навіть любов і та з присмаком маніакальності, це місто просякнуте відчуттям приреченості, немов містичне Макондо в очікуванні пекельного вітру. Мабуть, найневдячніша справа — дослідження природи людського гріха. Занурення у його глибини ніколи й нікому не провіщало нічого доброго. Такий дослідник — усе одно що екзорціоніст, однаково приречений на найжорстокішу самотність і доконечну поразку. “Людина хоче бачити виправдання своїх вчинків і злочинів. Людина ніколи ні за що не хоче відповідати”, — до таких невтішних висновків прийшов наприкінці життя письменник у своїх роздумах про людську природу.

* * *

“Рік, як не стало Ульяна. Це прогалина, яку ніхто так і не заповнив, — сказав під час презентації книги “Олесь Ульяненко. Без цензури”, що її нещодавно презентувало видавництво “Махаон” у столичній книгарні “Є”, його упорядник, знаний кінорежисер Мирослав Слабошпицький. У книзі зібрано спогади про Олеся Ульяненка, його інтерв’ю засобам масової інформації, яких не знайдеш в інтернеті, а також подано історію життя письменника, розказану ним самим, яка, безперечно, заслуговувала на окремий непересічний роман з карколомним сюжетом.

“Це все брехня, — сказав, як відрізав, про видання письменник і журналіст Михайло Бриних, який свого часу зробив не одне інтерв’ю з Олесем, — справжнього Ульяненка тут немає, попри те, що все це — його слова. Він був невловимий в інтерв’ю... — розумів їхню відносність. Він мав у собі щось таке, що вирізняло його з-поміж нас, звичайних людей. Ульяненко був практичним містиком. Його містицизм — не від освіченості чи начитаності, а вроджений, тому постійно його переслідував. Єдине, що я чітко знаю: Ульяненко мав відчуття певної розплати за володіння цим “іншим” досвідом і розуміння тонших матерій. Після написання роману в нього часто погіршувалося самопочуття, як він казав: “Я вихаркую щойно написаний роман”. Так, наче міг залізти настільки далеко, але не без шкоди для себе. Це дуже тяжке життя і писання. Це та література, яка не пишеться, а з’являється як бонус для тих, хто здатен її прочитати. На це спроможне нешироке коло читачів...”

Він тримав книжку, на форзаці якої було написано пророчі слова Олеся Ульяненка: “Ті, хто сміли, зараз вже мертві”.

СПОЧАТКУ БУЛО «СЛОВО»

Сергій ДОВГАЛЬ,
голова Дніпропетровського облоб’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка
Фото **Людмили КОВТОНЮК**

У музеї “Літературне Придніпров’я” проходить виставка легендарної рукописної газети Товариства української мови

Як пояснює науковий співробітник музею Світлана Мартинова, хоч їхній заклад і має літературний ухил, вони неспроста приурочили виставку примірників легендарної рукописної газети Товариства української мови, яка виходила у 1989—1990 роках, до Дня Незалежності України. Адже працювали над часописом, який вивішували на ватмані за склом у вестибюлі будинку № 60 по проспекту Карла Маркса, переважно письменники Володимир Заремба, Григорій Гарченко, Анатолій Шкляр, Віталій Старченко. Та й обласна організація Спілки письменників України тоді розташовувалася саме тут.

Як пригадує Віталій Старченко, у цієї газети навіть не було головного редактора. Вона — плід спільних зусиль, який фломастером переносив на папір художник Володимир Миколюк. Для тодішнього, ще радянського, Дніпропетровська то був справжній інформаційний прорив. Перехожі буквально зачитувалися “Словом”. Коли з’являлося чергове число газети, біля стенда збиралися водночас по 15—20 читачів. І це — у газети рукописної, яка виходила накладом 1 примірник.

Газета відзначалася неабиякою як для того непростого часу сміливістю. Кожне її число супроводжувала відома цитата з Леніна: “Члени РКП на території України повинні на ділі проводити право трудящих мас учитися і розмовляти в радянських установах рідною мовою, всіляко протидіючи спробам штучними засобами відтіснити українську мову на другий план, прагнучи, навпаки, перетворити українську мову в знаряддя комуністичної освіти трудових мас”. Такою була специфіка того непростого часу, коли доводилося, як кажуть, Леніним прикриватися.

Звісно, газета тоді багатьом не подобалася, бо в ній писали те, про що донедавна ніхто не міг навіть подумати. Отож не дивно, що скло, за яким її вивішували, постійно заляпували, зокрема клеєм, який практично неможливо було здерти.

Першопроходці Товариства української мови у Дніпропетровську (зліва направо): Борис Ковтонюк, Віталій Старченко, Сергій Довгаль, Олесь Завгородній, Анатолій Шкляр біля стенда “Слова”

Ще “Слово” виконувало організаторську функцію, адже в ньому повідомлялося про час і місце регулярних зборів Товариства української мови, на які тоді постійно збиралося по 300—400 осіб.

“Головне надбання Незалежності — те, що молодь знає українську мову”.

Пам’ятник Т. Г. Шевченку в Маріуполі

СВЯТО ВІДБУЛОСЬ!

Ірина МОЛЧАНОВА,
член НСЖУ,
м. Маріуполь

На День Незалежності в Маріуполі біля Тараса зібралися “Просвіта”, БЮТ і “Фронт змін”. Мітинг почали і закінчували Славнем України. Отець Володимир помолився (він нещодавно голодував біля міської ради через те, що для його парафії не дають землі). Просвітяни підготували доповіді про видатних українців од Пилипа Орлика до Василя Стуса. БЮТ виступав на захист Тимошенко й збирав підписи. “Фронт змін” наголошував на правах громадян. Ірина Молчанова зазначила: “Головне надбання Незалежності — те, що молодь знає українську мову. Наше завдання — наповнити це знання патріотизмом, виростити громадян України, гідних славних героїв!” Їй та багатьом просвітянам голова “Просвіти” Анатолій Мороз вручив грамоти “За сумлінну просвітницьку діяльність і до 20-річчя Незалежності”.

«НА ДНІПРОВИХ ПОРОГАХ»

Олег ТКАЧЕНКО,
голова Запорізького облоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

З нагоди 20-ї річниці незалежності нашої держави в с. Перун Вільнянського району Запорізької області пройшов І Всеукраїнський вишкільний табір “На Дніпрових Порогах”, організований Запорізьким обласним об’єднанням ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Тернопільським обласним об’єднанням Всеукраїнської молодіжної громадської організації “Молода Просвіта” та громадською дитячою козацькою організацією “Молода Січ” за підтримки голови Дніпровської сільської ради (якій територіально підпорядковане село Перун) та активістів з місцевої громади.

У вишкільному таборі зібралися 40 представників молодіжних і дитячих громадських організацій (вік учасників таборування від 10 до 28 років) Тернополя, Дніпропетровська, Одеської та Запорізької областей.

Усі учасники пройшли запропоновані таборовою програмою випробування, які передбачали теоретичні та практичні заняття з історії державотворення України, діяльність товариства “Просвіта”, а також проведення козацьких ігор та забав.

Таборовики вчили українських пісень біля вечірньої ватри, розповідали легенди та перекази про Дніпро, Дніпрові пороги, рідний край, училися веслуванню на човнах, і ті, хто навчився, ходили у похід на острів Таволжанський та на “Плоский камінь”. Купалися у Дніпрі, рибалили, варили їжу. Незабутньою стала фольклорна експедиція у сусідні села Перун та Орлівське.

Таборовики пройшли навчання спортивної школи бойових мистецтв “Пернач”, військово-патріотичну підготовку, вчилися стріляти з рушниці, пістолету, кидали навчальні гранати, під наглядом дорослих цілодобово несли чергування в таборі.

По завершенні таборування пообіцяли один одному наступного літа обов’язково зустрітися в II Всеукраїнському вишкільному таборі “На Дніпрових Порогах”.

НАГОРОДЖЕНО ПЕРЕМОЖЦІВ

Оксана ЖИВОТКОВА,
референт Харківського облоб’єднання ВУТ “Просвіта”

Харківське обласне об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка проводило мистецькі конкурси для школярів і студентів “Палітра українського слова” та “Іду з дитинства до Тараса”.

Свої творчі доробки подали на конкурси понад 300 осіб. Гідно представили Харківщину юні митці на конкурсі “Палітра українського слова”: І місце посіла Олександра Безгінова (с. Руновщина), III місця отримали Сергій Семеняхін (ліцей № 107), Євгенія Тесліна (с. Левківка), вихованці ліцею мистецтв № 133 Дар’я Савгір, Тетяна Чепель, Христина Іванова, Ксенія Коваленко, Микита Валєєв. Багато дипломів отримали учні гімназії № 6, які займаються у творчій студії “Скринька мистецтв”.

Гідну нагороду отримали переможці конкурсів. За фінансової підтримки Центрального правління “Просвіти” переможці “Палітри українського слова” та їхні керівники отримали запрошення до Києва на нагородження у славетному Будинку вчителя. А ще харків’янам організували змістовні екскурсії до Національного музею Тараса Шевченка та Літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка.

А переможців конкурсу “Іду з дитинства до Тараса” преміювали екскурсією на Тарасову гору до м. Канева.

«СЕРПНЕВИЙ ЗАСПІВ»

Валентина ШТЕЛЬМАХ

Цьогорічний хоровий фестиваль “Серпневий заспів—2011” у Іллічівську — особливий. Хоч і маленький, а все-таки “ювілейний”. Він зібрав багато аматорських хорових колективів із різних областей України, які майстерним виконанням українських народних пісень і творів Юрія Штельмаха створили атмосферу високомистецького хорового свята. Київщина, Житомирщина, Черкащина, Рівненщина, Тернопільщина, Буковина, Миколаївщина, Одещина були представлені прекрасними народними аматорськими колективами: хором м. Гоща “Чорнобривці” (керівник Л. П. Вітовський), “Жайвір” смт Баришівка (керівник Г. В. Стащук), “Натхнення” Миколаївської обласної лікарні (керівник О. А. Бондар), гуртом “Зорецвіт” м. Канів (керівник Н. К. Апанасевич), хоровим колективом “Калинові дзвони” смт Немішаєве Київської обл. (керівник М. Д. Куценко), народним хором “Галичина” м. Чортків Тернопільської обл. (керівник І. В. Кікіс), жіночими ансамблями “Чарівниці” смт Брусилів (керівник Т. Ф. Лаворчук), “Лютізька левада” (керівник В. Г. Головко), “Веселі молодички” с. Богодухівка Черкаської обл. (керівник Т. М. Черевань), “Голосухи” з Києва (керівник Г. І. Горишняк), “Веснянка” з с. Лютіж (керівник В. С. Веснянка).

Вокальний гурт “Козацькі берегині” з Чернівців (керівник Т. М. Коваль) та народний козацький хор м. Балта, що на Одещині (керівник В. Х. Віхренко) представляли наше славне українське козацтво.

Гостей щиро, родинно приймали іллічівські хорові колективи: народний хор ветеранів Іллічівського морського торгового порту, ансамбль “Залюблені в пісню” (керівник В. В. Сокур) та хор народної пісні “Червона калина”, яким за життя керував Ю. Штельмах (керівник І. В. Желенкова).

Українська пісня лунала в Іллічівську скрізь: і на майданчиках міста, і в палаці культури, і на сцені порт-клубу.

За роки існування “Серпневого заспіву” виступило 2000 співаків. Він показав, що з року в рік підвищується рівень хорового співу учасників. Отже, фестиваль досягає мети, поставленої перед ним, і організаторські зусилля Іллічівського відділу культури, родини Юрія Штельмаха та багатьох іллічівців не даремні.

БУДУВАЛИ НАРОДНОЮ ТОЛОКОЮ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

У селищі Демидівка встановлено пам’ятник жертвам політичних репресій. Його спорудження відбувалося “народним методом” — завдяки пожертвам громадян, трудових колективів, громадських організацій, політичних партій, спонсорів-благодійників. Після освячення монумент став своєрідним духовним центром, де проходитимуть пошанівки пам’яті про тих, хто зазнав наруги від тоталітарної влади.

МАКАРІВСЬКИЙ РАЙОН В ОБ’ЄКТИВІ ФОТОАПАРАТА

Євген БУКЕТ

Неймовірно цікавою в межах першої української вікіекспедиції виявилася подорож до одного з найближчих пристоличних районів — Макарівського. Учасники подорожі за два дні побачили всі населені пункти краю, навіть найдрібніші хутори. Погода — відмінна, враження — прекрасні, настрій — піднесений. Особливої ваги експедиції додали зустрічі вікіпедистів з головою Макарівської РДА Ярославом Добрянським, сільськими головами Гавронщини Олексієм Кобою і Ясногородки — Тетяною Семеновою, редактором газети “Макарівські вісті” Петром Сухенком, директором Макарівського історико-краєзнавчого музею Веніаміном Вітковським, краєзнавцями — Ігорем Годенковим, Любов’ю Шамотою, Діною Нетребою. А Ясногородський фольклорний колектив “Ясен Цвіт” влаштував для гостей справжній концерт. Від імені організаторів експедиції хочу подякувати за підтримку сільській громаді Ясногородки та Макарівському районному осередку ВГО “Громадянська позиція”.

Це була не лише перша в Україні експедиція, організована з метою наповнення інформацією української інтернет-енциклопедії Вікіпедії, а і, як виявилося, перша за всю історію одночасна фотофіксація населених пунктів Макарівщини.

Ми були зворушені теплим прийомом місцевих мешканців, живописними краєвидами, чепурними селами. Але побачили чимало стихійних смітників, зруйнованих будівель, покинутих господарств. Особливо вразило селище Кодра, де можна знімати продовження кінострічки “Сталкер”, з недобудовами, багатоповерхівками серед піску, будинок колишнього “залізничного короля” барона фон Мекка — пам’ятка архітектури першої половини XIX століття — серед чагарів у центрі села Копилова, а також те, що з півдесятка малих сіл на півночі Макарівщини — безіменні. Тобто не мають навіть елементарних в’їзних дорожніх знаків.

Але менше слів. Про подорож і сучасне життя українського села краще розкажуть світлини, зроблені під час вікіекспедиції до Макарівського району Київської області 26—27 серпня 2011 року.

Пам’ятник Данилові Тупталу і церква Святителя Димитрія Ростовського в Макарові

Будинок барона фон Мекка у с. Копилові

Кімната-музей “Ясногородська світлиця”

Скульптура “А мати жде...” в с. Миколаївка

ВІКІПЕДІЯ ПРОВЕДЕ ЕКСПЕДИЦІЇ МІСТАМИ І СЕЛАМИ УКРАЇНИ

Наталія АНТОНЮК
Фото автора

В інформаційному агентстві “RegioNews” відбулася прес-конференція Київської обласної організації Національної спілки краєзнавців України та ГО “Вікімедіа Україна” на тему “Фонд Вікімедіа розпочинає вікіекспедицію містами та селами України”.

У зустрічі зі ЗМІ взяли участь генеральний директор Асоціації підприємств інформаційних технологій України, виконавчий директор ГО “Вікімедіа Україна” Юрій Пероганич, член правління “Вікімедіа Україна” Олексій Юрченко та відповідальний секретар Київської обласної організації НСКУ Євген Букет.

26—27 серпня столичні краєзнавці спільно з ГО “Вікімедіа Україна” провели експедицію до Макарівського району Київської області. Таким чином розпочалася велика вікіекспедиція містами і селами України.

“Мета експедиції — фотофіксація пам’яток історії, культури, краєвидів тощо та зустрічі з місцевими краєзнавцями, громадськістю, владою. Відзняті фотоматеріали до 15 вересня будуть розміщені у Вікісховищі на умовах ліцензії cc-by-sa 3.0 unported для ілюстрування статей Вікіпедії”, — повідомив Євген Букет. Він також зазначив, що НСКУ допоможе поліпшити статті проекту “Міста і села України” Вікіпедії матеріалами з наявної краєзнавчої літератури про район. Про це з її авторами — краєзнавцями Макарівщини — досягнуто домовленості.

Загальний маршрут вікіекспедиції склав 450 км. “Волонтери об’їхали всі 72 села району та зробили понад тисячу фотографій. Усі вони будуть розміщені у Вікісховищі і стануть доступними з будь-якої точки світу в будь-якій мовній версії Вікіпедії”, — підкреслив Олексій Юрченко.

“Якщо з кожного з 490 районів України ми привеземо близько тисячі знімків, українську Вікіпедію поповнить півмільйона актуальних світлин”, — повідомив пан Юрченко.

Юрій Пероганич зазначив, що на тисячу українців припадає 7,5 статей Вікіпедії. “Українська Вікіпедія вже сьогодні вшестеро перевищила розмір Української радянської енциклопедії за кількістю статей. Щодня створюється 200 нових статей і вноситься 7 тисяч редагувань”, — проінформував він.

Щомісяця українську Вікіпедію переглядає 30 мільйонів користувачів. “Наразі головним конкурентом української Вікіпедії в Україні є її російська версія. Однак ситуація поступово змінюється на користь української і цьому сприятимуть вікіекспедиції”, — впевнений Ю. Пероганич.

Вікіекспедиції надалі проводитимуться переважно у вихідні дні. Увійти до їхнього складу зможе будь-який користувач Вікіпедії. Для цього необхідно заповнити відповідну форму на сторінках Інтернет-енциклопедії.

До речі, 31 серпня українська Вікіпедія за кількістю статей обігнала норвезьку і вийшла на 14-те місце серед 282 Вікіпедій різними мовами світу.

Вікіпедія де-факто є основним джерелом енциклопедичної інформації для переважної більшості користувачів Інтернету в усьому світі. За охопленням Інтернет-аудиторії, Вікіпедія в Україні посідає шосте місце з показником 60 %. Інтернет-енциклопедія безоплатна для користування, вільна для редагування будь-ким. Вікіпедія не містить реклами і утримується за рахунок добровільних пожертв окремих осіб і організацій.

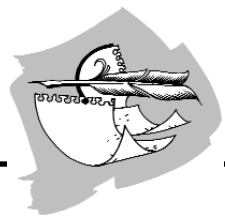

ОСМИСЛЮЮЧИ МИНУЛЕ, ПРАЦЮЄМО НА МАЙБУТНЄ

Нещодавно виповнилося 25 років відтоді, як відкрився для відвідувачів Національний музей літератури України, центральний музей подібного профілю. Вітаючи творчий колектив із ювілеєм, поспілкувалися із заступником директора з наукової роботи Наталією БОНДАР і заступником директора з науково-освітньої роботи Раїсою СЕННІКОВОЮ, які розповіли про досягнення та плани на майбутнє.

ВИВЧАЄМО ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ

— Наталіє Іванівно, як створювався Національний музей літератури України?

— Кияни та гості міста добре знають ошатний будинок на розі вулиць Б. Хмельницького та Терещенківської, у якому вже понад чверть століття розташований Національний музей літератури України. Упродовж багатьох років його очолює заслужений працівник культури України Галина Сорока.

Музей було створено за Постановою Ради Міністрів України від 5 серпня 1981 року. Для відвідувачів він відчинив свої двері 2 липня 1986 р. у приміщенні пам’ятки архітектури кінця XIX ст., де з 1871 року діяв один із кращих приватних навчальних закладів — Колегія Павла Галагана і де 1886 року в колегіатській церкві Св. Павла Іван Франко вінчався з Ольгою Хоружинською.

Зазвичай музеї створюють на основі вже існуючих колекцій. Наш музей не мав такої основи. Музейні працівники повинні були зібрати експонати і в дуже стислий термін побудувати експозицію. Але не так просто відшукати стародруки, меморіальні речі та рукописи письменників, які вже відійшли у вічність. Нам дуже прислужилася бібліотека відомого поета і перекладача Миколи Терещенка, яку музей викупив у його сина, і таким чином збагатився справді унікальними виданнями, багато з яких було використано у постійній експозиції.

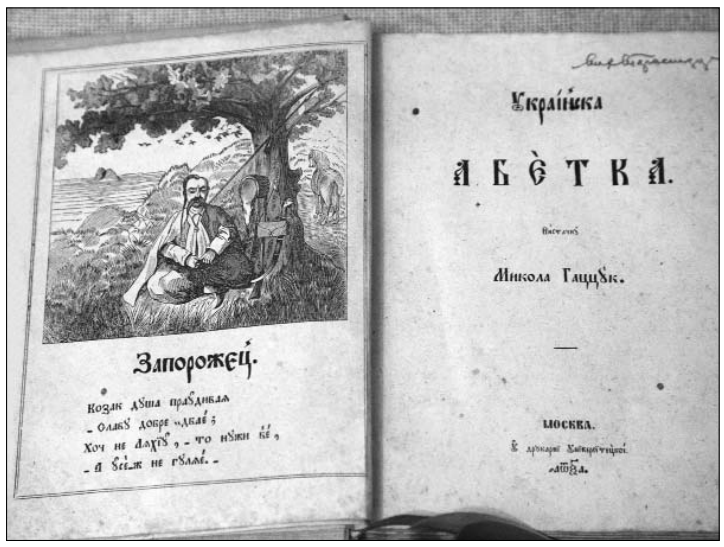

Унікальність новоствореного музею полягала в тому, що його експозиція знайомила відвідувачів із літературним процесом на українських землях від найдавніших часів і до нинішніх. Було представлено понад 5 тисяч експонатів, серед яких рідкісні першодруки, прижиттєві видання класиків української літератури, рукописи, світлини, особисті речі митців, твори образотворчого та декоративного мистецтва. Серед реліквій, які й сьогодні можна побачити в залах — рукописна книга XVI ст. “Ліствиця” Іоанна Ліствичника, “Апостол” Івана Федорова, прижиттєві видання І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки та інших письменників, особисті речі Марка Вовчка, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, О. Кобилянської, Дніпрової Чайки, Г. Косинки, Остапа Вишні, О. Гончара, В. Земляка... Експозиція постійно доповнюється й оновлюється, фонди музею поповнюються новими надходженнями. Сьогодні музейна колекція нараховує понад 86 тисяч експонатів.

Із 2004 року для відвідувачів гостинно відчинив свої двері філіал нашого музею — Київський літературно-меморіальний музей-квартира Миколи Бажана.

— Якими новими іменами збагатилася експозиція і фонди музею за роки незалежності України?

— Кардинальні зміни в політичному, соціальному й духовному житті, що відбулися в Україні впродовж останніх 20-ти років, змусили переосмислити літературу як національну художню систему в усій її складності й суперечливості. Особливо це стосується літератури XX ст., тому цей розділ експозиції перебудували. Нині в ньому широко представлено український модернізм, літературу “Розстріляного відродження” (1920—1930 рр.), українську літературу, яка творилася на еміграції (“Празька школа”, “МУР”, “Слово”), а це безліч нових імен в експозиції: В. Винниченко, М. Хвильовий, Є. Маланюк, О. Ольжич, О. Теліга, Т. Осьмачка, В. Петров, У. Самчук, І. Багряний, В. Барка та ін. Ми прагнемо представити правдиву й повноцінну картину, яка дозволить відвідувачам водночас охопити поглядом увесь літературний материк, незалежно від того, де, в яких умовах, по який бік кордону з’явився той чи інший справжній мистецький твір.

Адже музей — це місток між минулим і майбутнім. Осмислюючи духовні надбання попередніх поколінь, зберігаючи і пропагуючи їх, ми працюємо на майбутнє.

— Окрім побудови нових експозицій та поповнення фондів над чим ще працюють ваші науковці?

— Музей — це і науково-дослідна установа. Тому наша робота спрямована також на розробку нових тем, концепцій нових експозицій і тематико-експозиційних планів виставок (до визначних літературних подій, ювілеїв письменників тощо), вивчення та введення в науковий обіг матеріалів із фондів музею, підготовку публікацій, проведення наукових конференцій і спільних досліджень з іншими науковими установами. З 2006 року видається збірник наукових праць “Національний музей літератури: пошуки, дослідження, перспективи”. Традиційною стала науково-практична конференція, яка проходить щороку у жовтні і на яку для обміну досвідом запрошують співробітників літературних музеїв з усієї України. Адже наш музей — це ще й науково-методичний центр. До участі у конференціях залучаємо також провідних науковців Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. З цією установою ми постійно співпрацюємо, щиро вдячні М. Жулинському, С. Гальченку, М. Сулимі, В. Дончику, Е. Соловей, Т. Гундоровій та іншим науковцям, які завжди долучаються до музейних заходів. І нині в музеї проходить виставка “Пора для України жить...” до 155-річчя Івана Франка, на якій представлено експонати не лише з фондів нашого музею, а й архівні матеріали з Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка.

Музей — це ще й різноманітні літературні зустрічі, вечори, фестивалі, презентації, вручення літературних премій. Ми завжди раді вітати добрих друзів нашого музею — письменників І. Дзюбу, Б. Олійника, І. Драча, Д. Павличка, В. Шевчука, Ю. Мушкетика, О. Лупія, А. Дімарова, Є. Сверстюка, М. Слабошпицького, Я. Гояна, П. Перебийноса, П. Засенка, П. Осадчука, В. Довжика, С. Йовенко, Г. Чубач... З глибокою вдячністю і пошаною згадуємо М. Руденка, О. Мишанича, М. Коцюбинську, В. Мельника, Ф. Погребенника, А. Погрібного, Р. Корогодського, О. Дмитренка, Я. Оксюту, які щиро переймалися долею нашого музею.

ДІТИ — НАЙДОРОЖЧИЙ СКАРБ УКРАЇНИ

— Раїсо Павлівно, які заходи Ви організовуєте, щоб зацікавити відвідувачів музею, насамперед школярів та студентів?

— Науково-освітня робота музею спрямована на якнайповніше задоволення потреб різноманітних груп населення. Ми постійно вивчаємо запити відвідувачів. Особливого значення надаємо роботі зі школярами, студентством, молоддю, пам’ятаючи заповіт Олени Пчілки: “Діти — це найдорожчий скарб України, це — наша молода Україна”. Для них розроблено постійно діючу програму “За духовне відродження України”, яка включає оглядові екскурсії, 38 тематичних, 55 лекцій. У фільмотеці музею — 69 науково-документальних і науково-популярних фільмів про літературні постаті. Проводимо освітні заходи за комплексними програмами: “Вшановуємо Тараса Шевченка”, “Доля мови — доля народу”, “Дзвони пам’яті”, “Духовні свята України” тощо.

Щороку музей приймає близько 90 тисяч відвідувачів, проводиться понад 1000 екскурсій, сотні лекцій, масових заходів, близько 60 літературно-мистецьких виставок.

Усі напрямки науково-освітньої роботи музей здійснює у тісній співпраці з Національною спілкою письменників України, з творчими та самодіяльними художніми спілками, видавництвами, громадськими організаціями, навчальними закладами та ін. Прикладом партнерства із творчими спілками може бути традиційний Тиждень дитячої книги у музеї. Цього року він мав назву “Квітневий Книгоград” (до Міжнародного дня книги), який об’єднав усіх творців книги і читачів: письменників, художників, видавців, музейних працівників, бібліотекарів, педагогів, дітей. Виставка “У книжковім Книгограді видавців вітати раді” розпочиналася дитячими роботами переможців конкурсу “Книги-саморобки” з їхніми пропозиціями щодо книги майбутнього. Із вдячністю згадуємо презентації кращих видавництв України: “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”, “Махаон-Україна”, “Старого Лева”, “Грані-Т”, “Твердиня”, “Вежа” та ін. Продовжуючи традицію Колегії Павла Галагана, працюємо з дітьми-сиротами та вихованцями спеціалізованих шкіл-інтернатів. Ми були зворушені підтримкою Тетяни та Юрія Логушів, засновників літературного конкурсу “Коронація слова”.

Чарівний дивосвіт дитячої книжки сповиває людину з перших років її життя і тому так важливо, яка книжка буде першою. Такі питання неодноразово обговорювалися на засіданнях “Клубу дитячих письменників”, куратором якого є О. Ільченко. Цікавими були зустрічі дітей із авторами книг, на яких майстри слова демонстрували свої захоплення: Зірка Мензатюк — вишивку, Ірен Роздобудько і Леся Воронина — бісероплетіння, мультиплікацію, О. Ільченко — світлини старого Києва.

— Музей відвідують люди різного віку, різної освіти. Як Вам вдається задовольнити їхні потреби?

— Обслуговування ведеться диференційовано. Для молодшої та середньої школи діє літературно-мистецька світлиця “Духовність української родини”, яку очолює впродовж п’яти років Марійка Морозенко; для старшої школи і студентства діє лекторій “Душа тисячоліть шукає себе в слові”; для родин та студентів Університету третього віку діє “Клуб вихідного дня”; для студентів, науковців — “Клуб модерної літератури”. Форми роботи урізноманітнюються. Почала діяти програма “На гостини до музею”, в межах якої відбуваються презентації шкіл, видавництв, літературних студій. Нещодавно відбулася презентація збірки учнівської поезії “Первоцвіт” суспільно-гуманітарної гімназії № 176. На святі був присутній увесь колектив школи.

— Які ще нові форми роботи, цікаві акції запам’яталися?

— Ми долучаємося до міжнародної акції “Ніч у музеї”. Цього року представили “Галерею жіночих портретів”. В інтер’єрі старовинної бібліотеки при свічках звучала барокова музика та поезія у авторському виконанні. Цікаво пройшла акція безперервного читання “Дон Кіхота” М. Сервантеса іспанською мовою. Її ініціатором було Посольство Іспанії в Україні. 15 років такі читання успішно проходять у країнах Західної Європи. За ініціативою музею рамки проекту розширено: пропагували світовий шедевр не лише мовою оригіналу, а також у кращих перекладах українською. Участь у читаннях узяли всі охочі. Для відтворення духу Іспанії епохи середньовіччя залучили художника Ю. Шабловського (серія робіт “Повернення “Дон Кіхота”), Київську художню студію ім. Н. Осташинського. Родзинкою свята стали роботи студентів Київського коледжу легкої промисловості: паперові вітряки, декоративне панно за романом “Дон Кіхот”. Атмосферу Іспанії доповнювали танцювальне дійство та показ моделей цієї тематики. У холах безперервно демонструвалися кінофільми за романом Сервантеса.

Нещодавно у музеї відбулася літературно-мистецька виставка “Загадкова Індія”, ініціатором якої стала відома галерея “Раритет-Арт”. У її оформленні були задіяні кращі сучасні дизайнери-мистецтвознавці. Індію подано через сприйняття письменників, художників, фотомайстрів, акторів. Поруч зі старовинним живописом, скульптурою, сучасною інсталяцією цікавою була сторінка української індології з колекції нашого музею (переклади творів Т. Шевченка бенгальською, індійські легенди І. Франка, “Стародавня історія східних народів” Лесі Українки, переклади П. Тичини, М. Бажана, О. Гончара, Б. Олійника, П. Засенка) та музею поетки-мисткині Параски Плитки-Горицвіт із с. Криворівні, що на Івано-Франківщині.

Із 23 серпня діє виставка “Окрилене слово” (Українська література за роки Незалежності). Незабаром відбудеться вручення літературної премії “Золотий тризуб”. До Дня знань створено виставку “Від перших кроків до першого дзвінка”, де школярі побачать рідкісні “Букварі”, “Абетки” та улюблені іграшки — порцелянові ляльки з колекції Л. Соколова.

Спілкувалася **Надія КИР’ЯН**
Фото **Олеся ДМИТРЕНКА**

МИКОЛА ШКУРУПІЙ: Я ВІРЮ В ЗОРЯНИЙ ЧАС

Серед делегатів V Всесвітнього форуму українців дуже багато надзвичайно цікавих особистостей. Зокрема батько й син Шкурупії. Микола Шкурупій здобув три вищі освіти: економічну, інженерну, юридичну. Займається впровадженням нових технологій у сільськогосподарській галузі й розвитком виробництва чистих біоенергетичних продуктів в Україні. Вважає, що для України настав зоряний час, оскільки тут найкращі землі, а нині найбільшим дефіцитом стають чиста вода і продукти харчування.

Син Назар, чи не наймолодший учасник Форуму, 21-річний студент, який нині навчається в Японії.

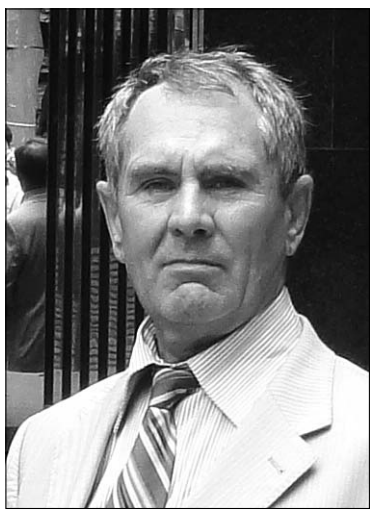

Микола Шкурупій

ЗАКОН ТРЬОХ ЧЕТВЕРТИХ

Нині в світі на перший план виходять не електроніка, не комп’ютеризація, не автомобілі тощо. Це вчорашній день. Уся планета завалена відходами виробництва. Виробництво заради виробництва — це глухий кут розвитку. Магазини в Токіо, в Торонто чи в Києві майже однакові. І це не досягнення, це, навпаки, занепад.

Нам в Україні треба створити такі умови розвитку, щоб ми стали господарями на своїй землі. І це обов’язково зробимо. Такої землі немає ніде. Маємо змінити ставлення до природних багатств. Нині бракує чистої води, їжі, придатної для споживання. Наш народ надзвичайно талановитий. Потрібно лише об’єднатися для досягнення спільної мети.

Існує закон трьох четвертих, який стверджує, що для успішного розвитку будь-якої спільноти, народу, держави треба, щоб не менше трьох чвертей цієї спільноти мали спільну ідею, були впевнені в її реалізації, любили цю ідею й землю, заради якої працюють. Ідеї генерують творці, потім підхоплюють щонайменше три чверті колективу. Тоді реалізується кожен задум.

Українці за своєю природою, як усі слов’яни, біполярні. Вони прив’язані до двох полюсів живлення енергетикою розвитку — землі й неба. Вони зростають, успішно розвиваються тільки на тій території, з якою енергетично поєднані від народження. Тому їм відома ностальгія — біоенергетичний стан особи, яка вирвана зі своєї території. Українці можуть жити де завгодно: в Австралії, Канаді тощо. Вони можуть бути там гарними професіоналами, але ніколи не стануть на чужій землі творцями, бо щодо них порушено закон трьох чвертей, немає рідної спільноти.

МОВА — ЕНЕРГЕТИЧНА, ОБ’ЄДНАВЧА СУБСТАНЦІЯ РОЗВИТКУ

Мова — біоенергетична субстанція розвитку особи й нації. Мови прив’язані до кожної території енергетично. На мовній основі утворилися нації, держави. Якщо мова звучить гармонійно на своїй території, то ця територія і ця нація успішно розвиваються. Коли, наприклад, росіяни співають “речка движется и не движется” — це красиво, поетично. Українською “річка тече й не тече” — абсурд. Це означає, що такі слова, звуки не вписуються в енергетику даної території. Енергія характеризується параметрами: частота звучання, фаза, спрямування, амплітуда й потужність. Коли частота звучання мови окремої людини, спільноти збігається з частотою енергетики землі, це сприяє розвитку і людини, й нації.

Розвиток України нині загальмовано, бо не діє закон трьох четвертих об’єднаних людей. В Україні проживає дуже багато людей, яких можна назвати хохлами, малоросами, новоросами, яничарами. Це не просто назви, це стан душі, стан біоенергетичної системи людини.

Другу мову нам нав’язують ті, хто або не розуміє, що таке мова для народу, або свідомо, на біоенергетичному рівні, зачищає територію від корінної нації. Коли українці починають розмовляти різними мовами, вони стають нездатними до спільних дій. Починається розбрат і нерозуміння, що ми й маємо. Треба знати багато мов. Але не знати в Україні української, не любити її не можна! Це об’єднавча субстанція. Люди стають нацією, народом тільки тоді, коли об’єднуються на спільній основі, якою є мова.

Із чого почали творити свою нову країну євреї? Не з крові, убивств, ненависті й брехні, як, наприклад, 1917 року Радянський Союз. Не з того, з чого почала творитися Україна: з розбрату, з війни за жовтий і синій кольори, за багатство. Євреї почали зі слова. З давнього слова, яке звучало на території Іудеї і Давнього Єрусалиму — з івриту. Іврит, законодавчо затверджений як обов’язкова мова, об’єднав усіх євреїв. Завдяки цьому створено нормальну державу.

1990-го року я був у Китаї з комерційною місією. Один із китайських керівників вивів нас на головну площу Пекіна. Коли ми піднялися на трибуну мавзолею, він сказав фразу, яку я запам’ятав на все життя: “Тут зібралося два мільйони. І всі — китайці”. У нас на Майдані Незалежності може зібратися й півмільйона, як уже було. Але далеко не всі українці. І в цьому головна причина того, що в нас немає поступу.

Обов’язковою умовою розвитку є також любов, бо з любов’ю енергетика будь-якої ідеї зростає вдесятеро. Провідниками нації стають генератори ідей, які підтримує переважна більшість представників нації.

Нині різниця між 3 відсотками тих, хто нас обдурює, і 97 відсотками споживачів цієї брехні лише в кількості і якості харчів та матеріального достатку. Але й ті, і ті — незадоволені, озлоблені, нещасні. Вони в принципі однакові. І тільки люди, які люблять свою землю, можуть бути вільними й бути творцями, створити гідну державу. А це наше основне призначення на Землі.

Записала
Надія КИР’ЯН

ДОРОГА НА ФУДЗІЯМУ

Марія КУЧЕРЕНКО

Це й справді було дивовижно: високий український юнак у чорній сорочці, щось на зразок кекогі... Та не одяг тоді викликав мій подив — а щось таке справді “ментально-японське” (як і трохи розкосий розріз очей), яке ледь вловимо проступало у рисах молодого вродливого обличчя. Таки й справді кумедні метаморфози! Ще й ця спокійно-врівноважена манера спілкування — як під час чайної церемонії. Мені на мить навіть здалося, що юнак звернеться японською. Проте Назар говорив красивою, такою природною, українською мовою, що любо слухати. Це ж треба, подумалось тоді, три роки життя в Японії позначилися на зовнішності й манерах, але мова так і не втрапила у силове поле чужої культури. І це при тому, що Назар дуже швидко опанував японську. Сказати опанував — нічого не сказати. Позаяк юнак з України менш як за три роки навчання отримав сертифікат другого мовного рівня, тоді як самим японцям непросто отримати навіть третій рівень. А ще, окрім японської, Назар з іноземних мов вільно володіє англійською, добре — іспанською і опановує французьку.

А все почалося з візиту професора з Японії Акімі Фуджімото до Київської сільськогосподарської академії, де Назар Шкурупій тоді навчався на першому курсі. Професор шукав не просто талановитих молодих людей, а ***особливих.*** Успішно пройшовши співбесіду і продемонструвавши вільне володіння англійською мовою, Назара відібрали для навчання в Токійському аграрному університеті.

Процес адаптації не був безболісним. Зовсім інший ритм життя, інші традиції, інша ментальність... Все інакше. “Спочатку, — згадує Назар, — я страшенно ностальгував, попри неймовірний ліміт часу, двічі на день спілкувався з рідними по скайпу — це допомагало. Тільки так і тримався перший час”.

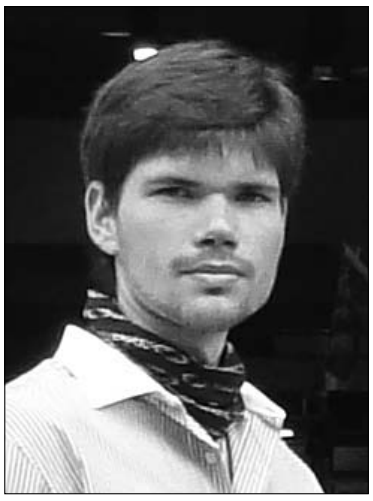

Назар Шкурупій

З першого погляду, японське суспільство подібне до мурашника з його броунівським рухом, проте, як і в кожному мурашнику, тут панує суспільна ієрархія, не позірна, а глибоко усвідомлена. Японське почуття спільності справді подиву гідне. Однак через оту ієрархію, розповідає Назар, японці до 50 років майже не приймають самостійних рішень, за це відповідають старші, з життєвим досвідом люди. Тож літні люди в Японії у великій пошані. Життя в Країні Ранкового Сонця дуже напружене. Якщо ти зостаєшся в позаробочий час і працюєш до ночі, — ніхто не пожаліє тебе, не скаже: “Прийди на роботу завтра пізніше”. Але люди, попри об’єднавчий чинник японської ментальності, все ж різні у своїй загальній масі — не всі витримують такий ритм життя, як і власної самотності у модерному мегамурашнику, тому, ніде правди діти, Японія посідає одне з перших місць у світі за суїцидом. Та й одружуються японці досить пізно, останнім часом 36—40 років для створення родини стало звичайною справою.

Разом із Назаром на навчання в Японію потрапили шестеро українських студентів, з Росії — жодного. Програма навчання з першого курсу була дуже насиченою, і хтозна-як було б із усім тим впоратися, якби не атмосфера взаємопідтримки, що її повсякчас відчував навколо себе. “В Японії студенти старших курсів, — розповідає Назар, — так звані *семпаї,* опікуються молодшими — *кохаями.* І вся ота опіка ґрунтується на чіткому принципі внутрішньої субординації. Накази, як у військових — не обговорюються”.

Ще в Києві Назар Шкурупій серйозно займався карате. У Країні Ранкового Сонця спорту традиційно надається дуже велике значення. Тут особливо популярні клуби бойового мистецтва. Один із таких клубів, абсолютно безоплатний, в якому ніколи не було іноземців, і почав відвідувати Назар. Його привабив сьорінгдзі кемпо — своєрідний мікс айкідо, карате, досить-таки поширених і в Україні, та шаолінського боксу. Церемонії прийняття в члени клубу передували три місяці напружених тренувань. Спершу відчував до себе досить-таки лояльне ставлення семпаїв, однак потім — жодних поблажок. Якщо запізнився на заняття, — мусиш підійти до кожного семпая і, віддавши церемоніальний поклін пошани, пояснити причину свого запізнення. Тренування займають лише половину відведеного часу, решта — ознайомлення з філософією бойового мистецтва.

Цей день запам’ятався надовго не тільки самому Назару — то був удар у сонячне сплетіння японському спортивному іміджу: нікому невідомий 20-річний юнак з України переміг на чемпіонаті Японії з бойового мистецтва досвідчених японських борців і став володарем чорного пояса, а це найвище звання дан. Назарів супротивник уперто не дотримувався правил бою, проте юнак переміг його, так і не порушивши правил, і “ворог” став на коліна у глибокій повазі до свого переможця.

І справді це дивовижно: як юнаку з України вдалося так швидко прижитися в чужому культурному просторі і полюбити цей зовсім інший світ. Це можна пояснити багатьма чинниками, проте найголовніший — глибока повага і непереборна цікавість до інших культур з їхньою неповторною філософією, естетикою, мораллю. “Це треба було бачити, — розповідає Назарів батько, звісно, не без гордості за сина, — як у японців, таких самозосереджених, таких стриманих і закритих до спілкування, оте дистанціювання змінювалося розгубленістю і подивом, а подив — сяючими очима та беззастережною повагою, коли хлопець з України відповів їм чудовою японською мовою — ні, не просто чудовою японською, а її ввічливою формою, яку вже майже витіснили зі вжитку повсякденна та дружня форми”.

“Блаженні лагідні, бо землю успадкують вони”, — тепер я знаю: це біблійне пророцтво про таких, як Назар. Його всепоглинаюча любов до життя, ота висока духовна вібрація, керована спраглим бажанням усе побачити, почути, увібрати в себе, — і справді вражає. Можливо, такі, як він — це і є отой новий вимір людства, здатний впоратися з наявними помилками і здолати прірву між устократ прискореним матеріальним розвитком та безнадійно відсталою від нього духовною культурою; люди не тільки з особливими здібностями до сприйняття інформації, а й з новим світобаченням, зануреним у світ тонких матерій; це нова спільність, у жодному разі не космополітична, проте здатна до глибокого духовного взаємопроникнення. А отже, це ще не кінець земної історії.

P.S. *Японці піднімалися на Фудзіяму туристичним автобусом, їхній маршрут закінчувався на останній його зупинці. Назар з батьком вирішили піти вгору пішки і таки дістатися снігового покрову, — десь там, на висоті 2 500 м, зміїно оперізуючи священну гору дивовижної краси, закінчувалася стежка і, за легендою, відкривався вхід у інший світ. Це було зухвале сходження, яке в ту мить набуло життєвого сенсу, це було спрагле бажання сакральної висоти, з якої можна побачити так багато: і гіпнотично чарівний Хонсю, і всю цю землю неземної краси... і насамперед — себе...*

“Якщо в тому нема ідеї, то така справа нічого не варта”.

МИКОЛА КУМАНОВСЬКИЙ: ШЛЯХ ВІД СЛОВА ДО ОБРАЗУ ДОВГИЙ

Зелений пліт із верб відмежовує від Стира садибу автора багатьох циклів картин (серед яких одним із найвідоміших є “Умовні українці”), цілком конкретного українця з Луцька Миколи КУМАНОВСЬКОГО. Художник, на адресу якого надсилають схвальні відгуки не лише критики, а й просто залюблені в мистецтво люди, тут творить свої метафори на полотні. Автор живописних, графічних і скульптурних робіт, колажів, віршів незабаром святкує свій ювілей, а тому вітаємо його та запрошуємо до розмови.

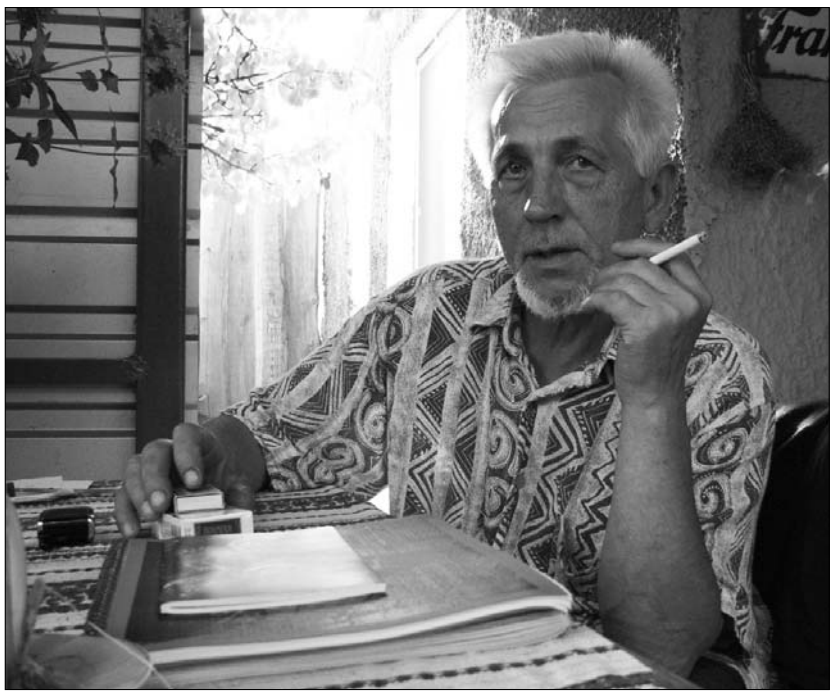

— Пане Миколо, зараз у художньому музеї Луцького замку експонуються Ваші картини. Серед них — “Оскома”. Це Ваш новий цикл?

— Трохи робіт я залишив у містах, де проходили мої виставки. Тож у замку вирішив представити ще й серію цих картин. Це те, що наболіло. Знаєте, коли їсти зелене яблуко, оскома нападає. І в мене стільки ідей, що від них уже оскома. У замку ще є “Мапи пілігрима” і “Папуга говорить”.

— Щодо ідей. У художньому музеї Ваша виставка відкрилася у квітні, але там представлено багато робіт за 2011 рік. У чому секрет такої працьовитості?

— Часом пре, а часом “нема мелодій”, як казала Ліна Костенко. Окрім того, це ще й фінансові проблеми. Художник повинен у чомусь реалізуватися: один у камені, інший малює на піску патичком, а хтось недопалком по стіні пише і вважає, що він реалізувався. Мені хочеться (не тому, що я дещо старомодний і вірю, що картина — це обов’язково картина на полотні) писати тільки на полотні й тільки фарбами, а для того, щоб купити полотна, треба грошей. До того ж, жоден художник не може собі дозволити раму для свого полотна, тому що вона може бути дорожчою за сам твір. Коли я працював над “Умовними українцями”, Андрій Коваленко мене цілий рік практично фінансував.

— До “Умовних українців” входили ще й графічні роботи. Чому їх немає у замку?

— Колись була виставка у двох частинах: живопис і графіка, однак у тому приміщенні, де зараз експонується цикл, графічні роботи просто губилися б. Графіку треба подавати або в рамах, або в антирамах, а щоб усе це оформити, знову ж таки, треба гроші.

— Перші картини серії почали з’являтися багато років тому. Зараз дивитеся на них якось інакше?

— Знаєте, я чомусь схаменувся, коли почув про твір Ліни Костенко “Записки українського самашедшого”. Їду з Києва, бо тоді якраз виставка відбулася у Києві, Хмельницькому, Тернополі, Чернівцях, Львові, й розумію: її назва і ще моя назва в певний спосіб почали відштовхувати людей. Бо як це так: я умовний українець або я “самашедший”?! Можливо, помилка в тому, що вона назвала мене “самашедшим”, а я про себе сказав, що я — умовний українець. Хоча якби мене розпитали, чому саме “умовний”, я відповів би так само, як вона про “самашедшого”.

— Тобто Ви зараховуєте себе до “умовних українців”?

— Ні, я надзвичайно конкретний: маю прізвище, адресу. Але я відтворюю умовних людей, з якими щось трапилося. Вони не мають портретної схожості. Це трапилося не з Коваленком, Степаненком, ще з кимось. Хоча буває, що прообразом моєї картини стає конкретна людина. Наприклад, там, де під грушкою лежить Павло: грушки падають, а він втішається, і від втіхи, від тієї тиші в нього з душі аж пташки вилітають. У мене є такий приятель. Але ж я не напишу на картині його прізвища.

— А чому умовні українки не з’являються?

— Я про це не думав. Хоча перед тим багато було жінок на картинах. Але жінки для мене — занадто експресивна форма. Чоловіки — швидше спокійна, внутрішня, герметична субстанція, що, як пружина, накручена і розкручується дуже тяжко, але з великою швидкістю. А жінки — блискавично.

— Ваші картини часто супроводжуються лаконічними підписами, а загалом Роман Струк назвав їх “суцільною поезією”. Який зв’язок між образотворчим мистецтвом і поезією?

— Я б сказав інакше: від слова до образу. Цей шлях довгий, і як усе трансформується від початкового слова, мені важко сказати, але врешті-решт виливається в метафору. Якщо мені потрібно досягнути мети, я досягатиму її. Можна плювати на полотно чи бризкати чимось, чи використовувати техніку, яка б фарбу розтягувала, чи ще щось, але якщо в тому нема ідеї, то така справа нічого не варта.

— Тобто техніка, у якій виконано твір, не має значення, навіть якщо у ній є якесь новаторство?

— Немає новаторства у техніці. Наприклад, художник дивиться на облуплений стовп і передасть це так, що ви й не відрізните, — є маса технік, за допомогою яких можна зробити це. Але я залишаюся на тій думці, що коли нема основного, тобто тієї печі, від якої можна танцювати, то це нічого не варте. Мені особисто важко, коли картина створена “просто так”. Абищо малювати я не можу. Загалом у багатьох, навіть деяких “розкручених” авторів малярство трансформується у бездумне формотворення. Ну, цікаві комусь коров’ячі голови у розчині, та й усе.

— І як боротися з цим формотворенням, нагромадженням образів, що не мають сенсу?

— Надзвичайно просто. Ось як, наприклад, змалювати передчуття громадянської війни? Країна — це один організм. І цей організм рве себе на частини, на схід і захід розриває. І Сальвадор Далі дуже гарно зобразив це у картині “Передчуття громадянської війни”: чоловік дере себе на шматки. Знайдіть цей твір, і ви зрозумієте. Так само і в літературі. В одному рядку, навіть у назві може бути метафора, а сам вірш лишатиметься пустопорожній, однією назвою можна сказати все. Для мене у сучасній прозі занадто мало метафори.

— Серед Ваших скульптурних творінь також є чоловік, розірваний на частини. Маю на увазі меморіальну дошку Данилові Братковському...

— Щодо Братковського була перша пропозиція Зої Навродської, директора художнього музею, на якому зараз висить пам’ятна дошка Виговського мого авторства. Я, багато перечитавши (там є такий, один із найбільш капітальних творів, “Світ розглянутий по частинах”), зробив цього Братковського, який закликав до повстання проти поляків, але розділеного. Його порубали на сім частин, так зробив і я.

— Ця меморіальна дошка не повторить долю пам’ятника, що мав стояти на Київському майдані у Луцьку?

— Цей пам’ятник мав називатися “Стріляючий ліс”. Але у зв’язку з інертністю й залишковим мисленням наших владців не з’явився на майдані. Депутат Сергій Шевчук, лікар за фахом, якось сказав мені: там забагато зброї. А я йому у відповідь: ви ж лікар, як під час операції може бути забагато скальпелів? Хоч макет прийняли (ми його возили до Києва і мали гарні відгуки, що такого проекту в Україні не було), хоч фундамент уже залили під цей пам’ятник, влада наполягала на тому, щоб поміняти тему “Стріляючого лісу”, “розмастити”... Одним словом, мене “спихнули з пляжу”, а потім оголосили новий конкурс і повідомили мені за 5 днів до його початку.

Щодо Братковського я звертався до спонсорів, але наразі — вози десь там. То грошей нема, то ще чогось.

— А за радянської влади як доводилося виживати, не творячи “ідеологічно правильних” картин?

— Доводилося робити цілком інше. Героїв соцпраці я не малював, але тоді працював у художньо-виробничому комбінаті, мав там примітивні замовлення — оформлення кімнат, ще чогось. Я був у підпіллі, в андеграунді. Знали, що є такий, плескали по плечу, але на виставки не брали. Наприклад, “Умовні українці” я не міг би виставити.

— Знаю, що за Радянської України два роки Ви вчителювали у луцькій художній школі. Хочете повернутися до викладацької діяльності?

— Викладав зовсім трохи, але для мене це був чудовий час. Досі пам’ятаю всіх своїх учнів, і вони певною мірою вдячні мені, хоча я був тоді надзвичайно молодим чоловіком, сміхота така. А повернутися... Річ у тім, що в художній школі дітки платять, і, відповідно, школа залежить від оплати учнів. А я такий викладач, що буду неугодний школі, бо відсію половину діток, які не справлятимуться із завданнями. Хоча коли я викладав, дітки самі ставили собі оцінки, тобто це не була моя воля.

— Хто були Ваші вчителі?

— Тарас Маркович і Тарас Драган. Один викладав малюнок, а другий був профі в кераміці. Я понині їм вдячний. Львівське училище ужиткового мистецтва тоді славилося на всю Україну.

— Дякую за розмову й бажаю, вдаючись до одного із Ваших віршів, щоб ненаписане й ненамальоване не змушувало “кричати, вимахувати руками, говорити дурниці”, а втілювалося у твори і знаходило тих, хто ці твори зрозуміє.

Спілкувалася
Юлія ЗАКУТНЯ,
м. Луцьк

ПОЛІТ У «СПАЛАХАХ ПАМ’ЯТІ» АНАТОЛІЯ БУРТОВОГО

Ірина ОЛІЙНИК

Загальновідомо, що світом керує ЛЮБОВ або неЛЮБОВ. У цьому я пересвідчилася на творчому вечорі Анатолія Буртового й Світлани Князєвої в київській галереї “Печерська”, де всі, кому поталанило туди завітати, просто купалися в ЛЮБОВІ. Її світло сяяло з полотен Анатолія Буртового, написаних у різні роки, за якими можна простежити становлення художника й мистецький шлях від с. Гулі до київських пагорбів. Цю дорогу тонко й лірично описала в книзі “Художник я. Спалахи пам’яті” його дружина, заслужена артистка України Світлана Князєва, яка відкрила не тільки світові, а й самому Анатолієві самого себе. Від світла їхньої ЛЮБОВІ розсувалися стіни галереї, бо звучали пісні з презентованого диска “Нагорода”, де голоси Світлани й Анатолія зливалися воєдино:

Нагорода ти моя, нагорода,
Довгожданий подарунок небес...

Кажуть, що найголовніше в житті — оточити себе щирими, відданими, люблячими... Це дуже важко, проте у “спалахах” Буртового таких немало. Пісні — від друзів. Їх написала Олена Лещенко на музику Костянтина Пилип’юка. Поетична збірка Олени “Очима серця”, яку проілюстрував Анатолій Буртовий, теж була представлена того вечора. Насамкінець вчитайтесь у слова Анатолія Буртового: “Ніколи не закінчується те, чим живиться душа. Потім все переходить в неймовірну радість або в смуток німий. Навздогін біжать радощі, переконуючи прикрості в тому, що треба ствердити себе... А світ безвимірний”.

Анатолій Буртовий і Світлана Князєва

«БУТИ ПОСЛІДОВНИКОМ КОРИФЕЇВ ДУЖЕ ВАЖКО, А ІНКОЛИ Й НЕБЕЗПЕЧНО...»

Ще недавно в нашому місті жило подружжя, без перебільшення, видатних людей, — це народний артист Іван Казнадій і заслужена артистка Світлана Мартинова. Обоє були віддані театрові до останнього подиху і фактично до останнього дня свого життя — на сцені. Саме через цю родину прослідковується живий зв’язок нинішнього театрального життя із корифеями українського театру. Ми сприймаємо класиків як щось давноминуле, як пам’ятники, забронзовілий згусток історії. А для них вони були живими людьми, про яких велися балачки в кулуарах, згадувалося, жартувалося, їхні поради щодо робочих моментів були на вустах…

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Ні, Іван Васильович не мав такого довгого віку, щоб зустрічатися і спілкуватися із засновниками українського театру. Він — учень їхніх учнів. Його безпосереднім наставником на режисерському факультеті Київського державного інституту театрального мистецтва імені Карпенка-Карого був Мар’ян Крушельницький, який і спрямував молодого талановитого режисера у середині 50-х років до Кіровоградського музично-драматичного театру імені Марка Кропивницького, де головним режисером тоді був заслужений артист Михайло Донець. На час зустрічі з Казнадієм він — уже сформований майстер, авторитетний і непересічний. До того ж замінив на цій посаді ще одного сподвижника засновників українського театру Григорія Воловика.

Не тільки вплив цих режисерів став визначальним у творчій долі Івана Васильовича. Без власного палкого бажання осягнути глибини сценічного дійства, зрозуміти таїну режисури, найталановитіші навчителі нічого б не вдіяли. Кілька років тому згадував: “У викладанні історії світового театру 80 відсотків займало становлення західного та російського театрального мистецтва. Отже, весь свій можливий вільний час я штудіював історію українського театру у всіх бібліотеках Києва. Вивчав твори класиків, українську драматургію. Для себе особисто, для своєї практики режисера, я, на мою скромну думку, взяв те головне, що класики приховували від імперської цензури під текстом. Словом, мене цікавила глибинна суть твору”.

Замість однієї дипломної Іван Васильович поставив тоді, під час свого першого театрального сезону в Кіровограді, п’ять вистав. І хоча творча доля Казнадія пов’язана не лише з нашим містом — працював він і в Києві, і у Львові, і в Дніпропетровську, але саме наш театр став для нього рідним домом, де тривало професійне становлення, створювалася сім’я, куди прийшов творчий успіх і визнання, де відбулися останні в житті прем’єри його вистав.

Значна частина його творчого доробку, а це сто п’ятдесят постановок, — твори саме української класики та сучасної вітчизняної драматургії. Особливо цікава історія пов’язана з п’єсою “Фараони” Олексія Коломійця. Цей твір одноголосно відхилила трупа Київського театру імені І. Франка, але після того, як над нею разом з автором кілька місяців попрацював Казнадій, вирішили ставити. Визначальними на той час були здача для ЦК КПУ і Міністерства. Вирок ЦК коментарів не потребував: “Підлий наклеп на радянську дійсність. Дозволити... без афіш показати місяць, і зняти”. Але феномен всенародної любові до цієї вистави переміг навіть, здається, всесильне ЦК. Вистава йшла майже сорок років. Уже незадовго до смерті Іван Васильович у Кіровоградському музично-драматичному театрі поставив її осучаснений варіант, досить актуальний.

Далеко не все було таким щасливим у його творчій долі. Кілька разів (зокрема після здійсненої вперше в Україні постановки п’єси Марка Кропивницького “Перед волею”) його звільняли з роботи, посилаючись на якісь “письма трудколлектива”, а з 1983-го три роки не мав роботи взагалі із забороною “працювати в установах культури”. За що? Невідомо й досі. Але минав час і його запрошували знову. Як казав Руданський: “Одне — плескати язиком, а інше — перти плуга”. У Міністерстві це вчасно зрозуміли й написали на його особовій справі: “Уміє працювати у складних умовах”.

Гелена — С. Мартинова

Працювати він умів, але все життя не переставав дивуватися тупій зневазі до всього талановитого, порядного, жертовно-відданого, що процвітала за радянських часів, не зникла й нині. Про це говорив у одному з останніх своїх інтерв’ю: “І зараз, за часів незалежної України, ситуація абсолютно не змінилась. Я написав “Думу про незалежність” у 1996 році. Тоді театр її поставив — не встигли заборонити. Але вже наступного року нову редакцію “Думи” “зарізали” в управлінні культури і зробили все, щоб мене усунути з театру. Знову ж — перша постановка “Думи” витримала 50 аншлагів, приїздили театрали з інших областей, було багато позитивних відгуків. Директор Київського театру “Дружба” запрошував цю постановку на свою сцену. Але хтось зробив усе, щоб цього не сталося. Тоді я не розумію, в якій державі я живу і чому мої опоненти не розкривають своїх облич і імен, а діють підступно і таємно?”

Усе пояснювалося дуже просто: тоді наставав час кучмівської цензури, і щоб не образити вухо першої особи області чи міста, яка, дивись, зайде до театру (чи їй донесуть), прибирали усі гострі чи, на думку чиновників, занадто патріотичні моменти. Від тієї запопадливої пильності не раз потерпав і був неприємно вражений нею і нинішній художній керівник театру, заслужений діяч мистецтв Михайло Ілляшенко. Що вже говорити про нинішній час, коли чиновницька запопадливість і верховна тупість просто зашкалюють!

Іван Васильович завжди ставив планку однаково високо: “Або священнодій на сцені, або забирайся геть!” Третього не дано. Тому він узагальнював так: “Бути послідовником корифеїв, тобто творити реалістичний театр, який би хвилював глядача і гостротою поставлених проблем, і високою художністю, дуже важко, а інколи просто й небезпечно. Якщо йти шляхом корифеїв, треба бути на боці народу, виказувати всі болі народні, говорити й про владу у тому числі те, чого вона заслуговує”.

Драматург О. Коломієць та режисер І. Казнадій

Іван Казнадій був не лише непересічним режисером, знавцем театру, а й його невтомним пропагандистом. Кропивничанство було його ідеологією. Він свого часу близько спілкувався з донькою Івана Карпенка-Карого Марією Тобілевич-Крисан, його внуками Назаром та Андрієм Тобілевичами, сином Кропивницького Володимиром Марковичем, його донькою Олександрою та онукою Мариною Кропивницькою, із особистим гримером Марка Лукича Прохором Коваленком, з багатьма видатними акторами, які були учнями корифеїв, або учнями їхніх учнів. Він мав справою свого життя утвердження непорушного права театру Кропивницького вважатися гніздом і паростком українського театру, так, як англійський театр “Глобус” вважається витоками шекспірівського театру.

Він усе життя працював для того, щоб кропивничанство твердо визнали тією іскрою, з якої загорілося полум’я театротворення по всій Україні, щоб воно вважалося символом непокори імперторщині, валуєвщині, усій радянщині, аби було офіційно встановлено безперервність і тяглість цього процесу. За кілька років до смерті з болем говорив, що в Україні й досі це не визнається як незаперечний факт. І невизнання він пояснює тільки одним: і досі вплив мають люди, які вважають, що тоді України як такої не існувало...

І досі знаходяться “мистецтвознавці з партійним стажем”, які твердять про побутовість українського театру, шароварщину, несамодостатність вітчизняної драматургії. Ніби відповідаючи їм, Іван Васильович говорив: “Я практично стверджую виставами — драматургія і театр корифеїв високого романтичного, поетичного звучання. Найяскравішим фактом також є неперевершені аншлаги по 150—200 разів вистав Григорія Воловика, Михайла Донця, та всіх інших, які офіційно не протестували проти директив ЦК, а просто плювали на них і ставили те, що говорило про народ. Кропивничанство передбачає обов’язкові віру, надію, і любов до України”.

...Про Івана Васильовича Казнадія писати і легко, і важко водночас. Легко, бо він був дуже відкритим, простим у спілкуванні й побуті, охоче йшов на контакт, запрошував журналістів до себе додому, із задоволенням говорив про те, що хвилювало і стало справою усього життя — про театр та його проблеми. Любив згадувати, проводити історичні паралелі, щоразу свіжі й незаяложені. Спілкування з ним давало чисту енергетику, після таких розмов здавалося, ніби у тебе крила виростають, хотілося дякувати Богові, що на світі є такі люди, є така опора для тих, хто шукає і сподівається. Це, власне, стосується і його дружини, заслуженої артистки України Світлани Мартинової, з якою вони прожили разом 52 роки і з якою весь цей час ділили велику спільну любов — до театру. Помітною була й їхня буденна турбота один про одного: ось Іван Васильович поспішає на ринок — зі старомодною авоською, у незмінній спортивній шапочці-півнику, у простенькій курточці. І в такі хвилини він завжди був готовий поділитися своїми враженнями про прем’єру, розповісти якусь бувальщину, яких знав, здавалося, безліч.

Такою ж відкритою, доступною і щирою була й його дружина, його Муза — Світлана Андріївна. Вона — виходець із театральної родини, отож традиції, дух театру, високого мистецтва був для неї органічним і природним. Інтелігентність, високий професіоналізм — ось критерії, від яких вона не відступала ніколи. Ще початкуючою журналісткою прийшла брати у неї інтерв’ю, і вона вразила внутрішньою вишуканістю, високим регістром думок, небайдужістю до всього, до чого була причетна. А ще запам’яталися її поради, як формувати свій зовнішній вигляд, аби він гармоніював із твоїм внутрішнім світом.

— Професіоналізм у театральній справі перестає бути престижним, — ділилася наболілим Світлана Андріївна, — самодіяльність пішла в професіонали. У наш непростий час театр, як ніхто, мав би підтримати народ, піднести його дух. А перед колективом, який все-таки має великий потенціал, не ставлять крупних завдань, немає підтексту, глибини думки, те, що ми робимо, не завжди відповідає вимогам життя. А головне — це вихована інтелігенція, яка має гідність людську і державну.

Якщо ці слова стосувалися театральної справи, то сьогодні подібні процеси бачимо в усіх сферах життя.

* * *

Якось перед черговим днем театру я звернулася до кількох кропивничан із простим запитанням: “Чим є для вас театр?” І була вражена емоційністю і глибиною відповідей. Ось що тоді сказав Іван Казнадій:

— Театр для мене — єдина чарівна мрія. Я почувався найщасливішим у світі, коли читав на шкільній олімпіаді “Мені тринадцятий минало” Тараса Шевченка, коли на фронті, між боями читав солдатам “Васілія Тьоркіна” Твардовського, коли на вступних іспитах до театрального інституту читав “Я — єсть народ...” Павла Тичини. Ось уже понад 50 років я сягаю найвищих вершин щастя, коли здаю чергову зі своїх вистав. Найкраще, найздоровіше я почуваюся на сцені. Це — мій кисень, моя насолода і моє сп’яніння.

Така любов до театру не помирає...

Отож на будинку, де жило подружжя, варто встановити меморіальну дошку, аби кіровоградці пам’ятали про цих палаючих любов’ю до театру, до мистецтва, до України людей. Дуже скромних у побуті. Адже місто, Україну творять не ті, хто сидить у дорогих ресторанах та їздить у шикарних авто, а хто самовіддано любить свою справу, віддає їй усю душу, творить ту ауру, яка підносить душі й стає містком у вічність.

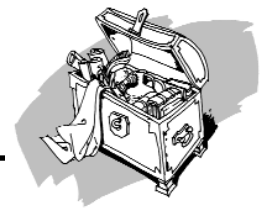

“Найголовнішим залишається робота з глиною — відтворення сакральних предметів трипільців, їхнього первозданного вигляду”.

Людмила Смолякова та її роботи

ТРИПІЛЬСЬКИЙ ТРОН

Микола ЦИМБАЛЮК
Фото **Олеся ДМИТРЕНКА**

Кілька років тому на одній із міжнародних промислових виставок у Китаї стався цікавий випадок. До українського стенда, де були представлені й роботи Людмили Смолякової, підійшли китайці. Яке ж було їхнє здивування, коли вони побачили на відреставрованій кераміці часів Трипільської культури знайомі зображення “інь” і “янь”. А коли довідалися, що символ світла й тіні, жіночого й чоловічого начал, символ “діалектики” життя веде свій початок не зі стародавньої культури їхнього народу, а з культури набагато давнішого етносу, нащадками якого є українці, то зовсім збилися з пантелику.

Тим, хто хоч трохи цікавиться історією прадавньої цивілізації на території від Карпат до Дніпра (VII—III ст. до н. е.), до подібної реакції не звикати. Отож тут насамперед мають сказати своє слово науковці, фахівці різних галузей людського знання. Одним із таких і є Людмила Смолякова, народна майстриня з реставрації трипільських артефактів.

Такої ентузіастки справи ще пошукати. Багатьом українцям у неї варто було б повчитися не лише закоханості у рідну минувшину. Без будь-якої підтримки з боку держави, з року в рік наполегливо і на високому рівні провадить вона просвітницьку роботу і пропаганду малознаної Трипільської історико-культурної спадщини. Нерідко її можна побачити на польових археологічних розкопках Київщини, Черкащини — місцях, де відкриті й сьогодні відкривають найбільші мегаполіси. Вона бере участь у численних виставках і етнофестивалях, зустрічається зі школярами й веде майстер-класи, поповнює музейні експозиції і читає лекції тощо. Але найголовнішим залишається робота з глиною — відтворення за окремими фрагментами посуду, іграшок, сакральних предметів трипільців, їхнього первозданного вигляду. Крім кераміки, вона опікується також ткацтвом, вишивкою, розробкою прикрас і костюмів давніх предків тої пори. У неї одна ідея: знайомити, залучати до вивчення нашої спадщини якнайбільше дітей. Адже любов до Батьківщини, національна гордість, активна життєва позиція має конкретні причини. А ще досвід її спілкування з дітьми доводить, що вони здатні розуміти, розшифровувати закладені символи в тих же трипільських статуетках, малюнках, вишивці навдивовижу правильно. Звідси — формування інтелектуальної, духовної особистості.

Із цією метою Людмила Смолякова оббивала не одні високі пороги. Позаторік вона звернулася до Академії педагогічних наук України з приводу співпраці. Відповідь не втішила. У листі-відповіді, підписаному президентом АПН академіком НАН і АПН України В. Г. Кременем зазначалося, що стосовно її пропозицій, “то вони великою мірою стосуються інших міністерств і відомств, від яких залежить відкриття інформаційних центрів, музеїв, парків, скверів тощо”. І порада: мовляв, звертайтеся у відповідні лабораторії Інституту педагогіки (лабораторію трудового навчання), Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих, Інституту професійно-технічної освіти АПН України, що мають споріднену з її інтересами проблематику. Саме там і можна знайти підтримку авторських ініціатив і розробок.

Із подібними пропозиціями звернулася Людмила Смолякова і до Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Звичайно, громадська організація має не бозна-які можливості, яких не порівняти з можливостями держави. Але з огляду на величезні пізнавально-просвітні можливості роботи народної майстрині Смолякової просвітянам варто було б долучитися до цієї надзвичайно цікавої і корисної роботи. Адже сподіватися на підтримку того-таки Міносвіти з його очільником, Табачником, який на догоду своїм покровителям глумиться і відверто глузує з української історії, марна справа.

ОРЛІВСЬКІ БЕРЕГИНІ

Галина ТАРАСЮК
Фото **Надії РЕШЕТНИК**

Цьогорічний, ювілейний День Незалежності України мені вперше пощастило відзначати з родиною у ріднім селі Орлівка, що в Теплицькому районі на Вінниччині, поєднавши державне свято зі “святом копання картоплі”. Та все ж, попри трудовий ентузіазм, не проминула заглянути і на всенародне гуляння, що відбувалося з розмахом у парку культури райцентру Теплик, де кожна сільська громада представляла свою “господу”, а з нею і свої таланти. Було цікаво подивитися на земляків, згадати свою журналістську молодість, трудові звитяги на посаді літпрацівника місцевої газети “Зірка”, а заодно підтримати і своїх сельчан — відомий на всю Україну Народний аматорський фольклорний гурт “Берегиня”, який на урочистому відкритті святкування був представлений на районну Дошку пошани за особливі заслуги — збереження і відродження українських звичаїв, обрядів і народних пісень. Було приємно, що моя Орлівка досі не випадає з гарної і давньої традиції називатися найспівочішим і найспівучішим селом не тільки в районі. Попри нелегку свою селянсько-колгоспну долю, я завжди дякувала і дякую Богові, що народилася не на асфальті стерильному, не в столицях світових, а в маленькому селі з такою гордою назвою — Орлівка, що з іще прадавніх часів вкоренилося в самому серці українського лісостепу і на самому вершечку отого чорноземного кряжа, який мріяв вивезти у свій Фатерлянд останній завойовник Адольф Гітлер. Бо ж чи не така сама віддаленість від цивілізаційних магістралей зберегла в моєму селі в різні й грізні часи денаціоналізації непорушними прадавні звичаї та обряди, багатющі родовища народної творчості, золоті розсипи фольклору, українську народну, звичаєву та обрядову пісню такою, якою вона була в часи не тільки Козаччини та Гайдамаччини, а й Київської Русі. Відголоски праслов’янської культури зосталися в самих назвах календарних свят та обрядів. І ми, сільські діти, щовесни співаючи на степку “Лелю — Полелю”, чи серед літа “купайлиць” — навіть не здогадувалися, що прославляємо ще слов’янських божеств — покровителів юності, кохання та шлюбу, а в колядках і щедрівках, приспівуючи “Ой Дай Боже!”, згадуємо пращурівського Дажбога. Законсервованими збереглися в генетичній пам’яті моїх односельців і жниварські та обжинкові пісні тисячолітньої давності. Не кажучи вже про весільний обряд — з молодими князем і княгинею, боярами, дружками, світилками...

Та й народних пісень збереглося чимало таких, яких нема в жодному фольклорно-етнографічному збірнику. Ці пісні співали мої дядьки і тітки в нашій хаті, зібравшись на врочисті свята, їх співав у сільбуді хор, яким керував мій тато, а пізніше – мій двоюрідний брат Василь Мосьондз. Усе життя я мріяла записати ці пісні у виконанні моїх найближчих людей, але, на жаль превеликий, суєта життя виявлялася сильнішою за душевні поривання. А люди відходили і разом із ними відходили пісні і дивні театралізовані обрядові дійства. Ось уже нема тата, дядьків, нема Василя і моєї тітки Ганни, яка вміла брати такого “горішкА” четвертої октави, що їй би позаздрило не одне світове сопрано. Пішла рано з життя і товаришка моїх дитячих літ Маруся Підскальнюк, по чоловікові — Коциха, яку природа наділила феноменальним музичним слухом і пам’яттю на народу пісню...

Але, слава Богу, моя Орлівка, щедра на самосійні таланти, береже традиції. І те, що не встигла зробити я, зробили мої односельці, уже згаданий Народний фольклорний гурт “Берегиня”, якому цього року виповнюється чверть століття. Кажуть дівчата, зорганізувався він спонтанно, з легкої руки моєї троюрідної сестри — вчительки народознавства, на жаль, уже світлої пам’яті, Марини Плясун-Майстренко. Адже саме Марина Володимирівна першою взялася за написання історії рідного села: розпитувала старших людей про давні часи й події, збирала легенди та перекази, а заодно — й занотовувала з уст місцевих “солов’їх” стародавні пісні: побутові, історичні, жниварські, купальські, весільні. А згодом запалилася ідеєю відтворити старовинне, але призабуте свято обжинків, щоб долучити до скарбниці народної творчості своїх вихованців. Ініціативу молодої вчительки підтримали тоді знамениті на все село співачки, учасниці ще того хору, яким керував мій тато — Тимофій Омелянович у 50-ті роки минулого століття: Галина Братущак, Ксенія Пасєка, Наталя Чернега, Любов Гайдук... На жаль, ці основоположниці “Берегині” вже пішли за вічні овиди, зоставшись молодими на груповому фото “татового хору”, яке збереглося в нашій родині, та доброю пам’яттю односельців. Адже ті перші обжинки за їхньою участю вийшли на славу, стали початком відродження народних традицій у селі і днем народженням нині відомого на всю Україну Народного самодіяльного фольклорного колективу “Берегиня”.

Багато зробила для становлення і розвою колективу і завклубу, на жаль, уже світлої пам’яті Віра Навитанюк... Після Віри вже не один рік очолює “Берегиню” дочка Ксенії Пасєки — Ніна Братущак, теж завідувачка сільського клубу.

Сьогодні в колективі майже два десятки учасниць: Килина Навитанюк, Олена Дишленко, Олена Поцілуйко, Марія Дишленко, Надія Навитанюк, Галина Мельник, Олена Олійник, Зіна Поліщенко, Ольга Ткачук, Наталя Вальовська... За головну заспівувачку — ветеран гурту, володарка потужного “народного голосу” — Зінаїда Горковенко, яка, до речі, привела в колектив і свою дочку Галину Братущак, а підголосниками — Ніна Шквиренко та Оксана Чернега. А сценарії концертів і театралізованих дійств пише моя рідна сестра Надія Решетник — сільський бібліотекар. Власне, на цих заклопотаних вічною працею коло землі жінках, на цих берегинях сільських родин і народних традицій і тримається культура моєї Орлівки. На їхні концерти збирається усе село, без них нема жодного торжества і свята. Правду кажучи, мені, уже міській людині, важко уявити, де вони беруть сили, щоб серед нескінченних буднів творити свято духа — справжнє мистецтво.

За чверть століття свого буття колектив “Берегиня”, крім знаменитих обжинків, відтворив з усіма елементами місцевої автентики свято Купайла, “Колядки” та “Щедрівки”, як у нас називають Різдвяні святки, зберіг до найменших подробиць дивовижний спектакль сватання та триденного орлівського весілля. З цим репертуаром бере активну участь у традиційному фольклорному фестивалі імені Євгенії Тондій у селі Соболівці, пісенному конкурсі на приз Гната Танцюри, який щороку організовують у Гайсині, обов’язково у всіх творчих звітах Теплицького району та Вінницької області, інших культурно-мистецьких заходах.

Про популярність орлівської “Берегині” свідчить бодай те, що її охоче запрошують навіть на родинні свята. Ось недавно дівчата їздили вітати з ювілеєм свого колишнього голову колгоспу, що був для Орлівки добрим господарем, Якова Осаківського, який нині живе в сусідній Завадівці. Керівник гурту Ніна Григорівна розповідає, що зворушений іменинник аж розплакався, побачивши їх, довго не відпускав з гостини та все просив дівчат заспівати йому “нашої — орлівської”...

А цього року до “Берегині” прийшло ще одне визнання. За неповторне виконання давніх українських пісень у записах Гната Танцюри та свято Купайла колектив здобув друге місце на Всеукраїнському фольклорному фестивалі імені Гната Танцюри, який відбувався у Вінниці. Дякуючи обласному телебаченню та популярній всеукраїнській телепередачі “Фольк-музик”, знають Народний колектив із мого села і в столиці, і по всій Україні.

Доречно згадати, що таких фольклорних колективів, як “Берегиня”, у Теплицькому районі ще 15, і, що особливо приємно, з них два — дитячі. Але, за словами завідувача відділу культури Теплицької РДА Віктора Прокопенка, орлівську “Берегиню” з-поміж інших вирізняє не тільки багатющий репертуар, в якому багато маловідомих або й зовсім невідомих народних пісень, а також створених у самому колективі, а й оригінальні костюми, які носили справіку в моєму селі молодиці й старші жінки: розшиті низинкою та квітчастими поликами сорочки, строгі корсетки, “широкі” спідниці, чоботи і барвисті хустки, пов’язані “цибом”, щоб хмелик хустки ішов понад лобом, як віночок.

Отже, жодних стилізацій і підробок. Виконання пісень теж — чиста автентика, розлога, як степ, висока, як небо, з заспівами і підголосками... Себто співають мої орлівчани так, як співали ще наші батьки, діди-баби, і пращури, ті, що творили Трипільську хліборобську цивілізацію, ті таємничі і войовничі вої і ратаї з племені уличів, які, як пише “Повість временних літ”, “сиділи городами від Дунаю до Дніпра” і захищали століттями праотчі землі від посягань римських та візантійських завойовників, ті, що зберегли себе у веремії великого переселення народів, які кочовими турмами толочили стежку собі крізь наші степи зі сходу на захід, ті, без мужності і стійкості яких навряд чи стала б на ноги велика середньовічна держава — Київська Русь.

Хотілося мені завершити свою розповідь теж із пафосом: і, дай Боже, так співатимуть їхні діти і внуки... Та ось біда: чи співатимуть? Бо село на нашій Україні помалу безлюднїє, покидає його безробітна молодь, не навчена хліборобської праці, бо немає добрих і відповідальних господарів коло землі, бо агресивні технології великих латифундистів, що вже підступають і до моєї рідної глибинки, занечищують гербіцидами та отрутохімікатами золоті чорноземи, отруюють солодку джерелицю у криницях... Бо, врешті, середній вік орлівських берегинь — 50 років, і нема їм заміни молодої...

Правда, є ще в селі діти — школярики. Із них Ніна Григорівна Братущак вибрала голосистих і створила дитячу фольклорну студію, аби передати юним увесь той багатющий пісенний скарб, що зберігали століттями з покоління в покоління їхні роди й родини. Але хтозна, чи глобалізаційні процеси, що вже підкрадаються і до мого родового гнізда, не відіб’ють їм охоту співати своїх пісень? І чи не залишаться ці нетлінні поки що народні скарби, ці неповторні народні мелодії і унікальні людські голоси тільки на магнітофонних записах, які, слава Богу, зробила самотужки Ніна Григорівна? А варто було б увесь репертуар “Берегині” і на електронні носії записати, і передавати по всіх радіоканалах замість примітивної попси, бездарних пісеньок-одноденок у виконанні безголосих ректорів і “поющих трусов” з дивоглядними кличками на кшталт “Міка-Ніка”, щоби наші віковічні національні пісенні обереги, що витримали випробування часом, пережили і випробування нашою глухотою і байдужістю, нашим невіглаством, і стали надбанням майбутніх поколінь...

Тож нічого не зостається, як попросити: — Ой Дай Боже! — як примовляли, замовляли і вимолювали колядками у вищих сил собі невмирущу долю наші пращури.

“Свято зустрічі потяга Львів—Чернівці тепер стане щорічним”.

ЗАЛІЗНИЦЯ, ЩО З’ЄДНАЛА ЧЕРНІВЦІ ЗІ СВІТОМ

Потяг зі Львова запізнився на три хвилини

Марія ВИШНЕВСЬКА,
м. Чернівці

Рівно 145 років тому, 1 вересня 1866 року, на залізничну станцію Чернівці прибув перший потяг зі Львова.

У XIX столітті залізниця була символом прогресу, і місту, через яке вона пролягала, був гарантований торговий і промисловий розвиток. Сполучення Чернівці—Львів відкрило для тогочасної Буковини дорогу до країн Західної Європи і світу.

Чернівцям у цьому сенсі поталанило: будівництво залізничної гілки зі Львова через Ходорів і Станіславів (сучасний Івано-Франківськ) велося такими шаленими темпами (люди працювали в дві зміни!), що 267 складних кілометрів — через мочари, гори та ліси — підкорилися за два роки. Роботами керував англієць Томас Брессей, який до того вже працював на залізницях Австралії та Канади.

І вже 1 вересня 1866 року кілька сотень підданих Австро-Угорської імперії здійснили свій незабутній 12-годинний вояж, ставши першими пасажирами цуга (тоді казали саме так) “Львів—Чернівці”. На всіх дев’яти станціях, які потяг минав під час свого “дебюту”, його вітали юрби народу. Побачити справжній локомотив намагався кожний. Лише в Станіславові, майже на півдорозі між столицею Галичини та столицею Буковини, цуг стояв цілих 47 хвилин, адже місто так готувалося до візиту цього дітища науки, що влаштувало грандіозне свято. До речі, Києву довелося чекати на перший потяг ще 4 роки, Харкову — три...

1 вересня 2011 року, через 145 років після першого пасажирського потяга “Львів—Чернівці”, потяг, що прибув до чернівецького вокзалу, долаючи ті самі понад 200 кілометрів шляху за довгі 12 годин, зустрічали квітами, усмішками і живою музикою.

Річницю цієї події місто вирішило відсвяткувати гучно. У новітній історії це сталося вперше. Кожному, хто цього ранку прибув до Чернівців, подарували буклет про історію міста. Сучасний потяг значно відрізняється від першого львівського потяга, бо за сто років техніка зробила великий крок уперед, але час, за який потяг долає відстань зі Львова до Чернівців, майже не змінився. Заступник начальника залізничного вокзалу станції Чернівці Василь Рудковський зазначив: “Перший потяг був у дорозі 12 годин. Сьогодні є різні потяги, які йдуть до Львова, скажімо, швидкі пасажирські потяги долають цей шлях за 5,5—6 годин максимум, а пасажирські, як і 145 років тому, 10—12 і більше”.

Така зустріч здивувала пасажирів, а залізничники висловили бажання проводити щороку таке свято. Зокрема представники міської влади висловили думку про те, що свято зустрічі потяга Львів—Чернівці тепер стане щорічним як знак сполучення Чернівців зі світом.

Зустрічали перший Львівський потяг квітами, усмішками і живою музикою

Так галантно проводжали гостей ювілейного потяга провідники

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ТВОРЧА ЗУСТРІЧ З ПИСЬМЕННИКОМ МИХАЙЛОМ СЛАБОШПИЦЬКИМ

12 вересня ц. р., у понеділок, о 17.00 у великій концертній студії Будинку звукозапису Національної радіокомпанії України (вул. Первомайського, 5-а, триповерховий будинок у дворі, метро “Кловська”) у циклі прямоефірних передач “Радіоканал “Культура представляє” відбудеться творчий вечір лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка Михайла Слабошпицького з нагоди його 65-річчя. У вечорі беруть участь народні артисти України Наталя Сумська й Анатолій Хостікоєв, композитор, Герой України Євген Станкович, письменники — Герой України Дмитро Павличко і Надзвичайний та Повноважний посол Юрій Щербак, лауреати Шевченківської премії Павло Мовчан, Любов Голота та Дмитро Іванов.

Ведучий — народний артист Богдан Бенюк.

Вхід безкоштовний.

Довідки за телефонами: 044-279-37-83, 234-15-24.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК
Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО 279-49-47,
Євген БУКЕТ 279-39-55
Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК 278-01-30 (тел/факс)
Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК 279-49-47
Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО 270-55-57
Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК, Ірина СТЕЛЬМАХ 278-63-69
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК, Олег БЕССЬКИЙ 278-63-69
Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК, Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО
Бухгалтерія 279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301236 Наклад у вересні — 18 400

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

11036
4 820095 780016